

HERALDISK TIDSSKRIFT

Vigdís Finnbogadóttir og Halldór Baldursson
Islandske præsidenters våbener i nordiske
ridderordener 97

Tiit Saare
"Gid Pokker havde al denne Heraldik!"
– Den norske løve i 1905 107

Heraldisk litteratur siden sidst 140

Hæfte nr. 113 er udgivet med støtte fra Nordisk
Publiceringsnævn for humanistiske og samfunds-
videnskabelige tidsskrifter (NOP-HS) og Alnefelts Legat.

HERALDISK TIDSSKRIFT

Udgives af SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA, hvis medlemmer modtager det gratis. Tidsskriftet udkommer med to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år DKK 260,-. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte. Ældre numre af Heraldisk Tidsskrift kan købes, hvis oplag haves.

Redaktør

Seniorrådgiver, cand.mag. Kaare Seeberg Sidselrud, AIH, Granebakken 9, N-1284 Oslo, Norge – sidselrud@heraldik.org

Redaktion

Fhv. heraldisk konsulent, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, AIH, Danmark – bartholdy@heraldik.org

Heraldisk rådgiver, fil.mag. Wilhelm Brummer, aih, – brummer@heraldik.org

Rådman, jur.dr. Martin Sunnqvist, Lunds universitet, Sverige – sunnqvist@heraldik.org

Redaktionsråd

Principal Records Specialist, D.Phil (oxon.) Adrian Ailes, AIH, FSA, FRHistS, The National Archives, UK

Amanuens, ordensintendent, fil.kand. Tom C. Bergroth, AIH, Åbo Landskapsmuseum, Finland og

Kungl. Maj:ts Orden, Sverige

Associate Professor, Ph.D. D'Arcy J. D. Boulton, AIH, FSA, Medieval Institute, University of Notre Dame, USA

Historiker, forfatter, cand.philol. Terje Bratberg, Norge

Universitetslektor, jur.dr., fil.kand. Eric Bylander, Uppsala universitet, Sverige

Ph.D. Clive Cheesman, Richmond Herald, College of Arms, England

Cand.scient. Steen Clemmensen, AIH, Danmark

Fil.dr. Inga von Corswant-Naumburg, Sverige

Førsteamanuensis, dr. polit. Jan Oskar Engene, Universitetet i Bergen, Norge

Fil.dr.h.c. Vigdís Finnbogadóttir, Islands forhenværende Præsident, Island

Professor em., dr.philos. Erla Bergendahl Hohler, FSA, Universitetet i Oslo, Norge

Cand.mag. Poul greve Holstein, Danmark

Gymnasiumlærer Guðny Jónasdóttir, B.A., Island

Statsheraldiker, kammarherre, fil.dr. Henrik Klackenborg, AIH, Riksarkivet, Sverige

Museumsinspektør, cand.arch. Peter Kristiansen, Rosenborg Slot, Danmark

Professor, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, AIH, FRHistS, Københavns Universitet, Danmark

Ph.D. Antti Matikkala, aih, FSA, FRHistS, Helsingfors universitet, Finland

Historiker Dr. Torgeir Melsæter, aih, Norge

Førstebibliotekar, cand.real. Harald Nissen, NTNU, Gunnerusbiblioteket, Norge

Kgl. ordenshistoriograf, f. d. riddarhusgenealog, fil.kand. Per Nordenvall, AIH, Riddarhuset, Sverige

Elizabeth Roads, MVO, AIH, Lyon Clerk & Snawdoun Herald, Court of the Lord Lyon, Skotland

Professor, dr.phil. Georg Scheibelreiter, AIH, Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Østrig

Fil.dr. Leif Tengström, aih, Finland

© Societas Heraldica Scandinavica 2016

ISSN 0040-6966

Grafisk produktion: Høgenhoff Media

Sat med 10/12 pkt. Arno Pro

Papir: 130 gram Arctic Volume White

Materialet i denne publikation er omfattet af den norske *Åndsverklovens* bestemmelser.

Uden særlig aftale med Societas Heraldica Scandinavica er enhver fremstilling af kopier og tilgængeliggørelse kun tilladt i den udstrækning, som noget sådant er hjemlet i lov eller tilladt som følge af en aftale med Kopinor, *interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk*.

Islandske præsidenters våbener i nordiske ridderordener

Historisk overblik. Præsidentembedets baggrund

Af Vigdís Finnbogadóttir og Halldór Baldursson

TITLE: Coats of arms of Icelandic Presidents in Nordic Orders of Knighthood.

ABSTRACT: At the 2007 Conference of the Scandinavian Heraldry Society Vigdís Finnbogadóttir, former President of Iceland, gave a lecture about the coats of arms of Presidents of Iceland as Knights of the Danish Order of the Elephant and as Knights of the Swedish Order of the Seraphim. The paper presented here is based upon that lecture. Since the Republic of Iceland was founded in 1944, five persons have served as Presidents of the Republic. Each President is automatically the Grand Master of the Icelandic Order of the Falcon. The President is not required to have a coat of arms, neither as President nor as Grand Master. In 1924, King Christian X awarded the Grand Cross of the Order of Dannebrog to Sveinn Björnsson, who later was elected the first President of Iceland. In accordance with the statutes of the Order of Dannebrog, Sveinn Björnsson then assumed a coat of arms. He chose a coat of arms similar to that given to an ancestor of his who was ennobled in 1457. He had as a Freemason previously assumed a different coat of arms, but with the same motto. Each of the four successive Presidents has received both the Danish Order of the Elephant and the Swedish Order of the Seraphim and assumed coats of arms in each of these Orders. All four have used the same motif for their coats of arms in both the Order of the Elephant and in the order of the Seraphim. The second President, Ásgeir Ásgeirsson, had previously assumed a coat of arms as a Freemason. He used the same motif and motto for his coats of arms in the two Orders. The third President, Kristján Eldjárn, used a wordplay on his family name for his coats of arms in both Orders. The name, Eldjárn, may be translated into English as “Firesteel”. The fourth President, Vigdís Finnbogadóttir, carries a tree in her coats of arms as a token of her interest in healing the land (i. e. restoration of vegetation). The fifth president, Ólafur Ragnar Grímsson, has shown great interest in the present global climatic change and in clean, sustainable energy. His shield and motto “Vires Islandiae” (Energy of Iceland) refer to Iceland’s powerful natural forces which reside in the country’s volcanoes and glaciers, coming into view as geothermic energy and hydropower.

KEYWORDS: Iceland, President, Order of Dannebrog, Order of the Elephant, Order of the Seraphim.

AUTHOR INFORMATION: Vigdís Finnbogadóttir, Islands fhv. Præsident, fil. dr. h. c. – vf@hi.is,
Halldór Baldursson, ortopædkirurg, dr. med. – halldorba@simnet.is

Ill. 1. Præsidentembedets våben.
Præsidentembedets hjemmeside, forseti.is.
Presidential coat of arms.

Med *Den Gamle Traktat* (*Gamli sáttmáli*) fra 1262–1264 indgik islændingene en aftale med den norske konge, som indebar en fælles administration med Norge. Danmark og Norge blev samlet under én konge i 1380, og i 1383 hylkede islændingene den norsk-danske konge, hvorved Island kom i kongefællesskab med Danmark. Da rigsfællesskabet mellem Danmark og Norge blev opløst i 1814, forblev Island en del af det danske rige, ligesom de andre tidligere norske skatlande, det vil sige Færøerne og Grønland.

Den 1. december 1918 blev Island anerkendt som en suveræn stat i personalunion med den danske konge. Christian X var konge af Danmark fra 1912 til sin død i 1947 og af det suveræne Island fra 1918 til 1944.

I maj 1944 blev der afholdt en folkeafstemning i Island om to spørgsmål: Om personalunionen med Danmark skulle ophæves, og i givet fald om Island skulle forblive et kongerige eller, om der skulle oprettes en republik. Et overvældende flertal stemte for opløsning af unionen og for oprettelse af republikken.

Island blev formelt en republik den 17. juni 1944. Ved samme lejlighed valgte Altinget republikkens første præsident og vedtog, at et nyt præsidentvalg skulle finde sted det efterfølgende år.

Siden 1945 er præsidenten blevet valgt ved folkeafstemning og for en embedsperiode på fire år. Præsidentens myndighed i henhold til republikkens grundlov blev fastsat som næsten den samme som den, kongen havde haft i kongeriget Island 1918–1944. Der er ingen grænse for, hvor ofte en præsident kan gen vælges.

Præsidentembedet

Præsidentembedets våben er bestemt ved præsidentiel resolution af 8. juli 1944. Våbenet er et skjold med samme form og farver som Islands våben. Hvor korsets arme mødes, er der et hvidt firkantet felt og i feltet Islands våben og skjoldholdere.¹

Islands præsident er Falkeordenens stormester. Præsidenten er ikke forpligtet til at føre eget våben, hverken som præsident eller som Falkeordenens stormester.

De enkelte præsidenter

Én præsident har antaget et våben som storkorsridder af Dannebrogordenen og fire

Ill. 2. Sveinn Björnssons forlæg til hans våben som storkorsridder af Dannebrogordenen. Ordenskapitlet.²

Sveinn Björnsson's draft for his coat of arms as Knight Grand Cross of the Order of Dannebrog.

præsidenter som riddere af Elefantordenen og Serafimerordenen. Fra 1954 har det været skik, at en ny præsident aflægger et officielt besøg i Danmark og er ved den lejlighed blevet tildelt Elefantordenen. Ved et efterfølgende officielt besøg i Sverige får præsidenten tildelt Serafimerordenen. I henhold til statutterne for de nævnte ordener skal storkorsriddere af Dannebrogordenen og riddere af Elefantordenen respektive Serafimerordenen indsende et våben til vedkommende orden. I Danmark er det skik, at våbenet males på en oval metalplade, der ophænges i Frederiksborg Slotskirke, og desuden indmales våbenet i den pågældende ordens våbenbog. I Sverige males våbenet

Ill. 3. Sveinn Björnssons våben som storkorsridder, malet af kgl. våbenmaler Hans Christian Caspersen. Dannebrogordenens våbenbog, Ordenskapitlet. *Coat of arms of Sveinn Björnsson as a Knight Grand Cross of the Order of Dannebrog.*

på en firkantet metalplade og ophænges i ordenssalen på Stockholm Slot. Efter serafimerridderens død overføres metalpladen til Riddarholmskyrkan. To præsidenter har ført våbener som frimurere.

Sveinn Björnsson, Islands præsident 1944–1952

Sveinn Björnsson (1881–1952) var højesteretssagfører. Han var kongeriget Islands gesandt i Danmark 1920–1924 og 1926–1941. I 1940 kaldte den islandske regering Sveinn Björnsson tilbage til Island, hvor han skulle fungere som rådgiver for regeringen i udenrigspolitiske anliggender.

Ill. 4. Sveinn Björnssons 8. grads frimurerskjöld. Den Islandske Frimurerordens museum, Reykjavík. Coat of arms of Sveinn Björnsson as a Freemason.

Altinget valgte ham i 1941 til regent i kongens sted. Da Danmark var besat af tyskerne og Island besat af briterne, var kong Christian X ikke i stand til at varetage sit hverv som konge af Island.

I 1944 valgte Altinget Sveinn Björnsson som republikken Islands første præsident, og han blev genvalgt uden modkandidatur 1945 og 1949. Sveinn Björnsson døde i embedet i 1952.

Han aflagde ingen officielle besøg i udlandet og blev ikke tildelt Elefantordenen eller Serafimerordenen.

Sveinn Björnsson blev tildelt Dannebrogordenens storkors den 2. juni 1924. Da blev hans våbenskjold malet.

Ill. 5. Sveinn Björnssons våben som stormester for Den Islandske Frimurerorden. Den Islandske Frimurerordens museum, Reykjavík. Coat of arms of Sveinn Björnsson as Grand Master of the Icelandic Order of Freemasons.

Som forbillede for sit våben anvendte Sveinn Björnsson det våben, som hans forfader i fjortende led, Björn Þorleifsson (Thorleifsson), havde ført. Björn var kongens hirdstyrer (også kaldt høvedsmand) på Island. Han blev dræbt i en kamp mod englændere på Island i 1467. Kong Christian I gav Björn et våben i 1457 som beskrives på følgende vis: "... skiold og hialm til æuennlig tijd sem er einn huit biorn j eitt blatt felld j skioldinn ok einn huit biorn upp aa hialminn epther thui sem hier for nedan malath star..."³

I sit brev til Ordenskapitlet dateret 20. august 1924 forklarer Sveinn Björnsson: "Farverne i mit Forslag, rødt, blaat og hvidt er bl. A. det islandske Flags Farver. Stjernen findes

Ill. 6. Ásgeir Ásgeirssons 8. grads frimurerskjold. Den Islandske Frimurerordens museum, Reykjavík.
Coat of arms of Ásgeir Ásgeirsson as a Freemason.

ikke i Þorleifssons Vaaben. Valgsproget: "Sjalfr leið sjalfan þik" (Led selv dig selv) er taget fra den ældre Edda, Digtet Grogaldur, 6. Vers. Det er et af de første Raad Gróa gav Svipdagur".⁴

I Edda-digtet Gróugaldur skal Svipdagur ud på en vanskelig og farefuld færd. Han vækker sin moder Gróa op fra de døde for at søge råd hos hende.⁵

Sveinn Björnsson var frimurer. Han fik 8. grad i Den Danske Store Landsloge 1922 og antog da et våben som frimurer. Skjoldet er i det islandske flags farver: i sølv en rød pæl, et blåt skjoldhoved. Da Den Islandske Frimurerorden blev selvstændig i 1951, blev Sveinn Björnsson ordenens stormester og be-

Ill. 7. Ásgeir Ásgeirssons våben som stormester for Den Islandske Frimurerorden. Den Islandske Frimurerordens museum, Reykjavík.
Coat of arms of Ásgeir Ásgeirsson as Grand Master of the Icelandic Order of Freemasons.

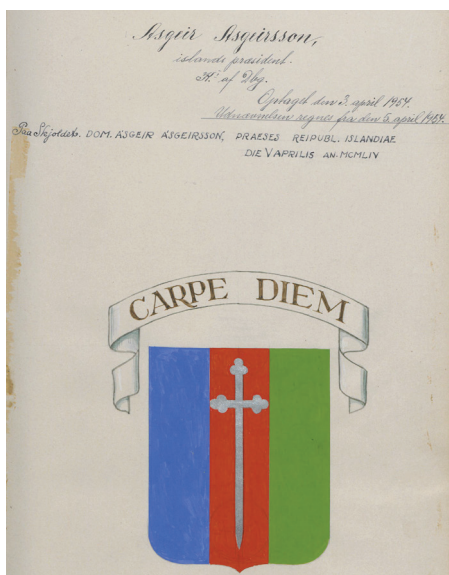
stred den post indtil sin død.⁶ Sveinn Björnsson overvejede at bruge sit våben som storkorsridder (Ill. 3) som forbillede for sit stormestervåben,⁷ men bestemte sig for som stormester at føre sit 8. grads frimurervåben med ridderhjelm og med stormesterkæden omkring skjoldet.

Ásgeir Ásgeirsson, Islands præsident 1952–1968

Ásgeir Ásgeirsson (1894–1972) var teolog, alttingsmand, minister og bankdirektør.

Han blev valgt til præsident i 1952 og genvalgt i 1956, 1960 og 1964 uden modkandidatur.

Ill. 8. Ásgeir Ásgeirssons våben som ridder af Elefantordenen, malet af kgl. våbenmaler Franz Sedivy. Coat of arms of Ásgeir Ásgeirsson as a Knight of the Order of the Elephant.

Ásgeir Ásgeirsson var frimurer. Han fik 8. grad 1949 og antog da et våben som frimurer. Ásgeir Ásgeirssons forklaring på våbenskjoldet lyder således i dansk oversættelse: "Skjoldet er tredelt lodret; midtpælen rød, pælen til højre blå, og grøn til venstre. På midtpælen er der et kors og et sværd i sølv, sammen-draget i ét symbol med løvblad på tre arme som når ud på sidepælene. Dette symbol behøver ikke nærmere forklaring".⁸

Det er troligt, at Ásgeir Ásgeirsson har hentet kors/sværd-symbolet fra det skødskind, som er en del af prydelserne i frimureriets 8. grad. Skødskindet har et lignende kors/sværd-symbol som våbenskjoldet.

Ásgeir Ásgeirsson var stormester for Den

Ill. 9. Ásgeir Ásgeirssons våben som ridder af Serafimerordenen, malet af kgl. våbenmaler Bengt Olof Kälde. Kungl. Maj:ts Orden. Foto: Alexis Daflos. Coat of arms of Ásgeir Ásgeirsson as a Knight of the Order of the Seraphim.

Islandske Frimurerorden fra 1961 til sin død i 1972. Hans våben som stormester er det samme som hans 8. grads våbenskjold med ridderhjelm og stormesterkæde.

Ásgeir Ásgeirssons valgsprog "Carpe diem" er fra et digt af den romerske digter Horats (Horatius) og lyder i hele sin længde "Carpe diem quam minimum credula postero".⁹ Det kan for eksempel oversættes som "Grib dagen og stol ikke på fremtiden" eller "Lev livet i dag uden at bekymre dig over morgendagen". Det forekommer dog mest sandsynligt, at Ásgeir Ásgeirsson har tolket sit valgsprog på den måde, at man ikke skal udsætte til i morgen, hvad man kan gøre i dag.

Ill 10. Kristján Eldjárns våben som ridder af Elefantordenen, malet af kgl. våbenmaler Aage Wulff.
Coat of arms of Kristján Eldjárn as a Knight of the Order of the Elephant.

Ill. 11. Kristján Eldjárns våben som ridder af Serafimerordenen, malet af kgl. våbenmaler Bengt Olof Kälde. Kungl. Maj:ts Orden. Foto: Alexis Daflos.
Coat of arms of Kristján Eldjárn as a Knight of the Order of the Seraphim.

Ásgeir Ásgeirsson blev tildelt Elefantordenen den 5. april 1954 og Serafimerordenen den 22. april 1954.

Hans skjold som 8. grads frimurer er forbillede for hans våben som stormester og som ridder af Elefantordenen og Serafimerordenen.

Kristján Eldjárn, Islands præsident 1968–1980

Kristján Eldjárn (1916–1982) var arkæolog og direktør for Islands Nationalmuseum.

Han blev valgt til præsident i 1968 og genvalgt i 1972 og 1976 uden modkandidatur.

Kristjáns efternavn, Eldjárn, er kendt som

fornavn på Island siden det 10. århundrede.¹⁰ Islændingene har for det meste beholdt patronymikon, det vil sige den gamle nordiske navneskik. Der findes dog eksempler på slægtsnavne. Det gælder blandt andet Kristján Eldjárns familie, som i 1918 antog slægtsnavnet Eldjárn.¹¹

Kristján Eldjárn blev tildelt Elefantordenen den 2. september 1970 og Serafimerordenen den 22. april 1971.

Kristjáns våben som ridder af Elefantordenen er: i blå et sølv ildstål over en guld gnist. Symbolerne ser ud til at være et ordspil på navnet Eldjárn (= eldstål på islandsk), der kan oversættes som ildjern eller ildstål.

Ill. 12. Vigdís Finnbogadóttirs våben som ridder af Elefantordenen, malet af kgl. våbenmaler Aage Wulff.

Coat of arms of Vigdís Finnbogadóttir as a Knight of the Order of the Elephant.

Vigdís Finnbogadóttir, præsident 1980–1996

Vigdís Finnbogadóttir (f. 1930) har blandt andet undervist i fransk litteratur ved Islands Universitet og varetaget posten som direktør for Reykjavík Teater.

Hun blev valgt til præsident i 1980 og genvalgt i 1984, 1988 og 1992.

Vigdís Finnbogadóttir blev tildelt Elefantordenen den 25. februar 1981 og Serafimerordenen den 8. oktober 1981.

Vigdís Finnbogadóttir forklarer sit våben således: træet på skjoldet symboliserer hendes interesse for at opdyrke landet, mens

Ill. 13. Vigdís Finnbogadóttirs våben som ridder af Serafimerordenen, malet af kgl. våbenmaler Bengt Olof Kälde.

Coat of arms of Vigdís Finnbogadóttir as a Knight of the Order of the Seraphim.

vingerne symboliserer de frie flyvende tanker.

Ólafur Ragnar Grímsson, Islands præsident fra 1996

Ólafur Ragnar Grímsson (f. 1943) var professor i statsvidenskab ved Islands Universitet, altingsmand og minister.

Ólafur Ragnar Grímsson blev første gang valgt til præsident i 1996 og genvalgt i 2000, 2004, 2008 og 2012.

Han blev tildelt Elefantordenen den 23. november 1996 og Serafimerordenen den 19. november 1998.

Ill. 14. Ólafur Ragnar Grímssons våben som ridder af Elefantordenen, malet af kgl. våbenmaler Ronny Andersen.

Coat of arms of Ólafur Ragnar Grímsson as a Knight of the Order of the Elephant.

Ólafur Ragnar Grímsson har i sin tid som præsident vist stor interesse for de pågående klimatiske forandringer og for ren, holdbar og vedvarende energi.

Skjoldmotivet og valgsproget "Vires Islandiae" (Islands kræfter) henviser til Islands naturkræfter, som bor i landets vulkaner og jøkler og kommer til syne som geotermisk varme og vandkraft. Den blå farve minder om havet med sine rigdomme. Skjoldets farver er de samme som i det islandske flag.¹²

Ill. 15. Ólafur Ragnar Grímssons våben som ridder af Serafimerordenen, malet af kgl. våbenmaler Leif Ericsson.

Coat of arms of Ólafur Ragnar Grímsson as a Knight of the Order of the Seraphim.

Noter

- 1 Våbenet kan ses på Islands præsidents hjemmeside, www.forseti.is. Se også *Fáni Íslands, skjaldarmerki, þjóðsöngur og heiðursmerki. Saga, gildandi lög og reglur. Leiðbeiningar um notkun fána*. Udgiver: Islands statsministerium, Reykjavík 1991.
- 2 Sveinn havde samme motiv, oprejst isbjørn og stjerne i baggrunden, i sit *ex libris*.
- 3 "Riddara Brieff Biörns Þorleifssonar", *Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn*, 5. bind 1330–1476, København og Reykjavík 1899–1902, s. 151. Se også Bartholdy, Nils G.: *Adels- og våbenbreve udstedt af danske (unions-)konger indtil 1536*, København 2007, s. 115–116.
- 4 Forlægget fulgte med Sveinn Björnssons brev af 20. august 1924 til Ordenskapitlet.
- 5 *Eddukvæði*. Udgiver: Gísli Sigurðsson, Reykja-

- vík 1998, s. 408. I denne udgave kaldes to kvad, *Gróugaldur* og *Svipdagsmál*, tilsammen *Svipdagsmál*. Dansk oversættelse: *Den ældre Eddas Gudesange*. Oversættelse og Kommentarer: Karl Gjellerup, 2009, s. 230.
- 6 Indtil 1951 var alle islandske frimurerloger en del af Den Danske Frimurerorden.
  - 7 Den Islandske Frimurerordens Arkiv (Skjalasafn Frímúrarareglunnar á Íslandi).
  - 8 Ásgeirs Ásgeirssons beskrivelse er på islandsk og findes i Den Islandske Frimurerordens arkiv. Han havde samme farver og samme kors/sværd-motiv i sit *ex libris*.
  - 9 Horatius, Quintus Flaccus: *Horace Odes I. Carpe diem*. Tekst, oversættelse og kommentarer: David West, Oxford 1995, s. 50.
  - 10 Pálsson, Hermann: *Íslenzk mannanöfn*, Reykjavík 1960, s. 73.
  - 11 Gröndal, Gylfi: *Kristján Eldjárn. Ævisaga*, Reykjavík 1991, s. 13.
  - 12 Oplysninger fra præsidentens kabinetschef den 17. december 2015.

”Gid Pokker havde al denne Heraldik!”

Den norske løve i 1905

Av Knut Johannessen

TITLE: ”Damn all this heraldry!” The Norwegian lion in 1905.

ABSTRACT: The Norwegian coat of arms got a new design in 1905. This year, Norway left the union with Sweden, which had lasted since 1814. The Norwegian lion, keeping an axe in its forepaws and bearing a crown on its head, had had a quite naturalistic design since 1844. In 1905, a number of artists on their own initiative presented new heraldic designs in a wide range of variations. The Ministry of Foreign Affairs, which was in charge of state heraldry, submitted one of the suggestions to the Danish heraldist Anders Thiset for assessment. Inspired by a royal seal from 1360, he delivered a series of proposals in his own design for various purposes. Only the royal flag was accepted as a preliminary solution to be used at the arrival of the new king, Haakon VII, in November 1905.

The historian Yngvar Nielsen and Egil Hartmann, an archivist of The National Archives, were engaged by the ministry as experts on heraldry. The final drawings of national arms, royal arms, royal flag and national seal were made in December 1905 by the Norwegian artist Eilif Peterssen. According to a written instruction he was asked to base his design on arms from around 1300, when Norway had been an independent kingdom with a flourishing heraldry. In this way, Norway chose a coat of arms that differed in design from most other national arms in Europe at the time. The lion was in Peterssen’s own design, while the crown over the shield had been taken over from Thiset’s drawing. The unique juxtaposition of a cross and a half lion on the top probably was a compromise made at a late stage.

KEYWORDS: Norway, Denmark, royal flag, national arms, royal arms, national seal.

AUTHOR INFORMATION: Knut Johannessen, former Deputy Director, The National Archives, Norway – knbjoh@gmail.com

Året 1905 ble et kronår for heraldikken i Norge. Etter at unionen med Sverige var oppløst, skulle det i løpet av få måneder skapes nye, karakteristiske og tidsaktuelle symboluttrykk for

en fullt selvstendig stat og for en nyvalgt konge. Mange personer ble involvert, men de færreste var forberedt på oppgaven. Det ble et år for fremstøt og famling, for kupp og korreksjoner.

Ill. 1. Originaltegningen til det norske riksvåpenet, fastsatt ved kongelig resolusjon 10.7.1844. Riksarkivet, foto: Odd Amundsen.

Original drawing of the Norwegian arms, provided by royal decree 10 July 1844.

Til slutt kunne det bli for mye for dem som satt sentralt i begivenhetene, slik overskriften viser.¹

Løven fra 1844 og behovet for forandring

Også umiddelbart før 1905 hadde det forekommet tilløp til nyskaping i den offentlige heraldikken i Norge. Men rammeverket var av eldre dato. Den formelt gyldige versjonen av riksvåpenet med den norske løve stammet fra 1844. Den kongelige resolusjonen inneholdt følgende beskrivelse av våpenet: "Et rødt fiirkantet Skjold, i hvilket sees en nederst fra Venstre og opad til Høire i fremadskridende Stilling

opreist kronet gylden Løve, med aabent Gab og utstrakt Tunge, holdende i Forlabberne en opløftet Stridsøxe med gyldent Skaft og Blad af Sølv; – over Skjoldet en kongelig Krone." Teksten henviste også til en tegning, som "antydte" utseendet. Tegningen viste en muskuløs løve med kraftig manke og ellers en glathåret kropp med s-formet hale. Ideen i 1844 hadde vært å fremstille løven i naturalistisk stil (ill.1).²

Med årene hadde tegningen fått et temmelig frynsete rykte. Riksarkivaren selv, den aldrende Henrik Jørgen Huitfeldt-Kaas, karakteriserte den som lite vellykket både i heraldisk og kunstnerisk forstand. Likevel la han for dagen liten vilje til å foreta seg noe som smakte av ny normering. Rundt århundreskiftet ble det oppført flere offentlige monumentalbygninger i hovedstaden, blant annet for Norges Bank og for regjeringen. I begge tilfeller ønsket arkitektene å utsmykke fasaden med relieffer av riksvåpenet i stort format. Henrik Bull, arkitekten for regjeringsbygningen, etterlyste en tegning av et "normalriksvåpen", slik at folk i hans posisjon kunne slippe all usikkerhet om utformingen og gå klar av mer eller mindre berettiget kritikk etterpå. Hvis riksvåpenet fikk en ny hovedform, ville det samtidig oppnå høyere anseelse og bli beskyttet mot grove forvanskninger.³

Riksarkivaren så annerledes på det. Han mente det var urealistisk med en normal som skulle gjelde for alle tider og i alle tilfeller. Stilen på de bygningene og gjenstandene som skulle forsynes med riksvåpenet, ville gjøre det nødvendig med avvik. Slik hadde det alltid vært, og slik ville det fortsette. Det avgjørende var at løven med krone og øks holdt seg innenfor rammen av resolusjonsteksten fra 1844. Det var svaret generalintendanten for Hæren fikk

da han oversendte tegninger til nye uniforms-knapper med løver. Huitfeldt-Kaas tilføyde likevel at den aktuelle utformingen tilhørte en tysk stilretning som hittil hadde vært lite utbredt i Norge. Men om man ville ta den i bruk, måtte være en ren smaksak. Til arkitekttegnningene av riksvåpenet hadde han enkelte kritiske merknader, men sa samtidig at det jo fantes så mange andre gjengivelse som ikke var bedre eller vakrere.⁴

Sjefen for den nyopprettede utenriksavdelingen i Handelsdepartementet, ekspedisjonssjef Helmer Bryn, forsøkte å få riksarkivaren på glid. Det norske kravet om å opprette særskilte konsulater i utlandet var et kjernepunkt i unionsstridighetene. Bryn forutså at det om ikke lenge ville bli behov for å få laget omkring 600 konsulatskilt med det norske riksvåpenet. For dette og andre formål mente han det ikke ville være nødvendig med en ny kongelig resolusjon om riksvåpenet, det holdt med en ny normaltegnning. På et møte med Huitfeldt-Kaas fikk han riksarkivaren med på å lede et utvalg som skulle vurdere muligheten for å skaffe til veie en slik tegning.

Utvalget ble oppnevnt 22.7.1903. De øvrige medlemmene var de to historieprofessorene Ernst Sars og Ludvig Daae, maleren Eilif Peterssen og den unge kunsthistorikeren Harry Fett. Sammensetningen av utvalget var utvilsomt etter riksarkivarens eget ønske. Daae og Huitfeldt-Kaas var bestevenner, og begge var sterkt konservative. Sars hørte til på venstresiden, men hadde vært kollega med Huitfeldt-Kaas i Riksarkivet i mange år før han ble professor. Eilif Peterssen hadde i sine helt unge dager vært engasjert av Huitfeldt-Kaas i mer enn to år for å tegne av middelaldersegl for Diplomatarium Norvegicum, et arbeid som hadde resultert i

rundt to tusen tegninger. Harry Fett var sekretær i Fortidsminneforeningen, som oppbevarte tegningssamlingene sine i Riksarkivet. Gjennom sine stadige besøk der hadde han utviklet et fortrolig vennskap med riksarkivaren. På oppfordring fra ham hadde Fett satt i gang en kunsthistorisk undersøkelse av de norske middelalderseglene, for en del på grunnlag av Eilif Peterssens tegninger.⁵

Det kom ikke noe ut av utvalgsarbeidet, ja utvalget kom ikke en gang sammen til møte. Overfor de andre ga riksarkivaren uttrykk for at han nærte små forhåpninger. Han skisserte to alternativer, enten å gjennomføre en åpen kunstnerkonkurranse eller å invitere en enkelt anerkjent kunstner til å levere forslag. Han pekte særlig på arkivar Anders Thiset i Rigsarkivet i København, som gjaldt for å være den dyktigste heraldiske tegneren i Norden. Men han så tydeligvis ikke for seg at utvalget skulle gi noen premisser for oppdraget eller at det skulle delta i bedømmelsen. Sars og Daae ga sin tilslutning i knappe ordelag, Eilif Peterssen var i utlandet og lot ikke høre fra seg, mens Fett mente det kunne være hensiktsmessig å vente med saken til det forelå en trykt utgave av seglene fra middelalderen. Riksarkivaren var enig med ham. I en rapport til departementet i mars 1904 antydte han at med grunnlag i middelaldermaterialet kunne en fremtidig tegner med godt skjønn og heraldisk fantasi komponere et riksvåpen som svarte til moderne krav. Sikkert til departementets irritasjon mente han at dette ikke hadde noen hast. Praktiske behov, som konsulatsaken, var ikke i hans tanker. Dette var det siste som ble ytret fra Huitfeldt-Kaas' side. I mai 1905 døde han.⁶

Merkelig nok måtte det en tilskyndelse fra Harry Fett til for at Huitfeldt-Kaas skulle peke

på betydningen av det seglmaterialet han selv 30–40 år tidligere hadde tatt initiativet til å få avtegnet. Senere skulle det igjen bli påkalt som grunnlag for en revisjon av riksvåpenet. Anders Thisets navn hadde Huitfeldt-Kaas selv trukket frem, og det skulle flere gjøre etter ham. Men i juni 1905 kom først en annen tegner i forgrunnen.

Gravør Bruuns løve

I de første månedene av 1905 var det åpenbart at unionen mellom Norge og Sverige sto i fare for å briste. Men at den skulle bli oppløst nettopp 7. juni 1905, kom nærmest som lyn fra klar himmel. Følgen var at regjeringen snarest trengte et segl uten kongens navn. I prosessen som fulgte, kom også riksvåpenet til å forandre utseende.⁷

Da Stortinget 7. juni 1905 fastslo at unionen med Sverige var oppløst og Oscar 2. hadde opphørt å være norsk konge, fikk regjeringen samtidig fullmakt til å utøve kongens myndighet. Det fysiske uttrykket for monarkens myndighet var underskriften hans i protokollen over saker behandlet i statsråd. Kongens navnetrekk gjorde beslutningene til kongelige resolusjoner. For enkelte typer resolusjoner ble det også satt opp et særskilt dokument i kongens navn. Det gjaldt særlig lovbestemmelser og embetsutnevnelser. Slike dokumenter ble forsynt med et avtrykk av riksseglet i tillegg til kongens underskrift. Hovedmotivet i riksseglet var riksvåpenet, og rundt det sto kongens navn og tittel.

Blant de nye variantene av riksvåpenet som så dagens lys mot slutten av unionstiden, var noen rent amatørmessige etterligninger av originalen, mens andre representerte kunstne-

riske forsøk på å skape et uttrykk i heraldisk stil. Det vil si at motivet, frigjort fra det naturalistiske forbildet, skulle være dekorativt, utnytte skjoldflaten godt og fremheve karakteristiske detaljer ved objektet. Gravøreren Herman Rudolf Bruun var den som hadde beskjeftiget seg mest med riksvåpenet, og han arbeidet iherdig for at nettopp hans tegninger skulle få gjennomslag.

Bruun hadde god anseelse både som håndverker og kunstner. Han var utdannet ved Tegneskolen i Kristiania og hadde senere hatt et studieopphold ved Kunstakademiet i København. Siden 1880 hadde han drevet en gravørforretning i Kristiania. Ved siden av modellerte han medaljer og skar portrettrelieffer, særlig til gravsteder. Det forekom også at han laget byster i miniatyr.

Midt i 1890-årene hadde Bruun begynt å ta for seg riksvåpenet. Han kom frem til en ny tegning der løven holdt seg innenfor beskrivelsen fra 1844, men fremsto som langt mer aggressiv. Løven tok et lengre steg fremover, grepet om øksen var fastere og kroppen hadde en mer oppreist holdning. Klørne var overdrevent store, og løven hadde kraftig ragg nedover buken, på bena og på halen, som endte rett til værs. Som helhet virket komposisjonen fast og gjennomarbeidet. Bruun ville at løven skulle stå "som Symbol for Nationens Kraft", og derfor var den gitt "en rankere og mere fremadstræbende Holdning". Men hadde denne løven norske røtter, var den en norsk løve? Bruun hadde besøkt Myntkabinettet ved Universitetet og hevdet at han hadde funnet gode forbilder i norske mynter fra 1300-tallet. Vi som betrakter Bruuns løve nå, har vanskelig for å være enig i det. Vi vil nok si at den mer var et produkt av hans egen tids smak og av

heraldiske mønsterbøker, særlig tyske, som kunne oppvise løver i alle mulige varianter.

Så tidlig som i 1896 hadde Bruun fått ledelsen i Telegrafstyrelsen interessert i den nye varianten av riksvåpenet. I årene fremover kom Bruuns fryktinngytende løve til å pryde telegramblanketter og omslaget på telefonkatalogen. I 1899 ble tegningen gjengitt i stort format i den almanakkliggende trykksaken *For alle*. Der var tegningen misvisende forsynt med signaturen til Rasmus Haavin, en grafiker som ikke hadde gjort stort annet enn å kopiere Bruuns versjon. Men gjennom denne publiseringen fikk løven iallfall en betydelig utbredelse. Viktig var det også at Bruuns løve ble tatt inn som en liten detalj på alle valørene i den nye serien pengesedler som utkom fra 1901. Videre dukket løven opp i vannmerket på papir fra Alvøens Papirfabrik, på gjenstander fra Porsgrunds Porselænsfabrik og på broderimønstre og julekort. Bruun hadde også gjort et fremstøt overfor Utenriksavdelingen i Handelsdepartementet i 1903 og etterlatt seg en tegning der. Det førte ikke til noe i første omgang. Men den utstrakte bruken av våpentegningen på andre hold betydde at han hadde et trumfkort på hånden ved unionsbruddet (ill. 2).

I og med 7. juni-vedtaket var det strengt tatt bare behov for ny tekst i riksseglet. Men det var naturlig at det også melde seg et sterkt ønske om å gi avløsning til unionstidens offisielle løve fra 1844, både av politiske årsaker og fordi selve tegningen ikke sto høyt i kurs lenger. Bruuns løve var et nærliggende førstevalg. Hans versjon var velkjent etter flere år i omløp. Som gravør kunne Bruun selv på korteste varsel omskape tegningen til et relieff. Han var kunstner og håndverker i samme person.

Ill. 2. Henry Bruuns versjon av riksvåpenet holdt seg innenfor blasoneringen fra 1844. Tegningen fikk stor utbredelse de siste årene før 1905. Riksarkivet. *Henry Bruun's version of the Norwegian arms is kept within the blazon of 1844. The drawing was widespread during the last years before 1905.*

Statssekretariatet, kontoret som blant annet sørget for regjeringens protokollføring og segl-utstyr, hadde først bestilt et rikssegl hos Bruun med uforandret løve og omskriften *NORGES RIGES SEGL*. Men så hadde Bruun tatt kontakt med Alfred Krohn, regjeringens kontorkasserer, og vist ham et utkast med sin egen løve. Allerede 9. juni skrev Krohn til Utenriksdepartementet og foreslo at denne tegningen ble lagt til grunn ved utarbeidelsen av riksseglet. Senere burde den også formelt godkjennes som nytt riksvåpen. Utenriksminister Jørgen Løvland ga sin tilslutning, men mente at

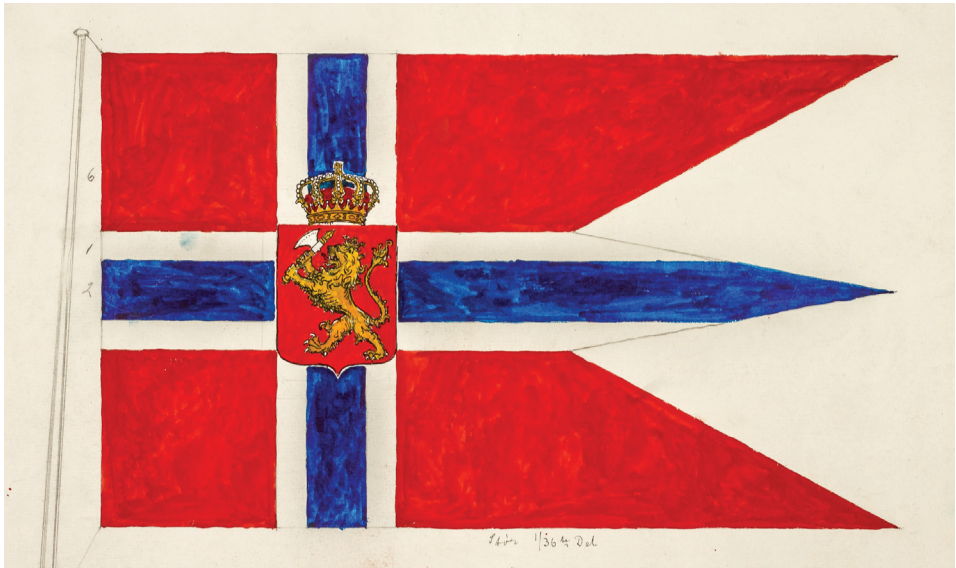
Ill. 3. Avtrykk av Henry Bruuns riksesegl fra 1905. Hans signatur er synlig nederst. Riksarkivet, foto: Odd Amundsen

Impression of Henry Bruun's seal of the realm from 1905. His initials can be read at the bottom.

også andre medlemmer av regjeringen måtte få si sin mening. Derfor gikk tegningen videre på rask høringsrunde til de fleste statsrådene, inkludert statsminister Christian Michelsen. Med enkelte forbehold gikk alle inn for godkjenning. Så må Bruun ha lagt andre oppdrag til side og forsert arbeidet med graveringen av rikseseglet. Nøyaktig når han leverte det, er ukjent, for på de første regjeringsbeslutningene er avtrykket tilføyd i ettertid. For arbeidet fikk Bruun 320 kroner. Selvbevisst hadde han plassert sitt eget navn med ørsmå bokstaver nederst på seglflaten. Dette rikseseglet var i bruk i hele interregnet og enda et par måneder til (ill. 3).

Bruun hadde mottatt bestilling fra flere offentlige etater på stempler og segl med rikseseglets løve. Det fikk ham i juli 1905 til – kanskje en smule overmodig – å foreslå overfor Utenriksdepartementet at staten kjøpte den fulle eiendomsretten til den nye våpentegningen for et ”passende Honorar”. Han antydte også at det ville være rimelig om fremtidige oppdrag med å gravere segl med riksvåpenet tilfalt ham. Departementet kommenterte ikke dette, men gikk først velvillig inn for at tegningen ble innkjøpt for 500 kroner, et beløp Bruun selv hadde foreslått. Saken kom så langt at departementet laget utkast til behandling i statsråd.⁸

Ill. 4 (topp t.v.). Henry Bruuns første utkast til kongeflagg fra sommeren 1905. Riksvåpenet er innfelt i midten, på samme måte som i unionstidens kongeflagg. Riksarkivet, foto: Odd Amundsen.

Henry Bruun's first design of the royal flag, summer 1905. The national arms are inserted in the middle, the same way as in the royal flag during the union with Sweden.

Et kongeflagg i emning

Kort tid etter unionsbruddet hadde regjeringen begynt å sondere etter en tronkandidat. Mest omtalt den første tiden var den svenske prins Carl, en yngre sønn av Oscar 2. Når nå Bruun først var kommet inn i bildet, ba Utenriksdepartementet ham like godt også om å lage utkast til kongeflagg og kongevimpel, som kunne holdes i beredskap. I hovedstaden var man vant til å se unionens norske kongeflagg vaie over Slottet. Flagget besto av det røde, blå og hvite nasjonalflagget med unionsmerket i øverste felt ved stangen. Midt i flaggduken var unionsvåpenet innfelt. Bruun la et lignende

mønster til grunn for sitt forslag. Men nasjonalflagget var selvsagt nå uten unionsmerke, og unionsvåpenet var byttet ut med Bruuns versjon av riksvåpenet (ill. 4).

Et annet initiativ kom fra den verdensvante diplomaten Fritz Wedel Jarlsberg. Med en handlekraft og egenrådighet som ofte fortonte seg som geskjeftighet og selveksponering, vakte han mer irritasjon enn aktelse hos mange. I utlandet brukte han gjerne sin danske barontittel, og i det adelsløse Norge ble også "baronen" et vanlig oppnavn på ham. Wedel Jarlsbergs favoritt til den ledige norske tronen var prins Carl av Danmark. Det første møtet mellom dem om tronen fant sted i København

Ill. 5 (nederst). Bruuns andre utkast til kongeflagg hadde "Magnus Barfots banner" som forbilde. Riksarkivet. *Bruun's second design of the royal flag had "the banner of Magnus Barefoot" as a model.*

natten til 30. juni. Da samtalen kom inn på betingelser av forskjellig slag, hadde prinsen ifølge Wedel Jarlsberg sagt at diplomaten måtte skaffe ham et kongeflagg som han kunne føre ved ankomsten til Norge. Dette skulle være "det gamle røde flag med den gyldne løve".⁹ Sannsynligvis pyntet Wedel Jarlsberg på fortellingen da han langt senere skrev sine erindringer, og la egne ord i prinsens munn. Det er ganske opplagt at Wedel Jarlsberg selv var mer opptatt av symbolbruken ved kongens første møte med Norge, men at han i samtalen sørget for å sikre seg prinsens samtykke til sine egne synspunkter. Det er ganske usannsynlig at prinsen på forhånd skulle ha kjennskap til "det gamle røde flag".

Flagget det her refereres til, var blitt vakt til live mot slutten av 1800-tallet. Under navnet "Magnus Barfots banner" var det tatt i bruk som fane av skytterlag og andre organisasjoner. Løven i fanen lignet gjerne den fra 1844, så i praksis var banneret en flaggversjon av riks-våpenet. Det vakte stor oppmerksomhet at bønder fra Østerdalen toget inn under dette banneret ved avdukingen av Wergeland-statuen i Kristiania i 1881. Bjørnstjerne Bjørnson hyllet bøndene og banneret både i tale og dikt.¹⁰ Dette banneret hadde sin mytiske forankring i Snorre Sturlasons kongesagaer. Der er det fortalt at kong Magnus Barfot ved sin død i 1103 førte et rødt skjold med en gylden løve på, og på kongens røde kjortel av silke var

det foran og bak påsydd gylne løver. Denne uhistoriske beretningen, som i realiteten beskriver kongevåpenet i de første tiårene på 1200-tallet, var blitt grundig tilbakevist av historieprofessoren Gustav Storm i 1894, men levde usvekket videre.¹¹ Noe flagg eller banner var ikke omtalt i sagaen, men forestillingen om at det kunne ha eksistert, fikk næring av at kongedatteren Ingeborg fra 1318 hadde et segl med en norsk riksfane i. I fanen var motivet den norske løve med øks. Det var altså dette flagget Fritz Wedel Jarlsberg nå så for seg som det nye kongeflagget. Nasjonalflagget hadde ikke aner lenger tilbake enn til 1821. Det røde flagget med løven kunne knytte et tett bånd mellom midtaldernes selvstendige norske kongedømme og det nye som skulle komme.

Dette båndet var ikke det eneste. Utenriksministeren og mange politikere med ham var også opptatt av at en ny konge ikke burde bære med seg navnetradisjoner fra tidligere unioner. Kongen måtte velge seg et nytt navn blant de beste fra den gammelnorske kongerekken, helst Haakon.

I begynnelsen av juli var Wedel Jarlsberg innom i Kristiania og avla rapport for Utenriksdepartementet. En uke senere, 8. juli, innkalte utenriksminister Jørgen Løvland Yngvar Nielsen til møte. Nielsen var professor i etnografi, var begeistret for norsk kultur og natur, og hadde et omfattende historisk forfatterskap, særlig knyttet til den svensk-norske unionens historie. Han var personlig venn av Oscar 2. og hadde vært lærer for flere av prinsene. I de siste månedene av unionsstridighetene var han blitt oppgitt over kongens steile holdning og hadde vendt unionen ryggen. Yngvar Nielsen kjente til Gustav Storms undersøkelser, men det er tvilsomt om han hadde hatt med heraldikk å

gjøre tidligere. På møtet med utenriksministeren ble han nærmest ført bak lyset fordi Løvland holdt kortene tett til brystet. Mens Løvland på denne tiden var mest opptatt av den danske prinsens kandidatur, noterte den tidligere unionsvennen i dagboken sin at det var Oscar 2.s sønn som nå var den aktuelle tronkandidaten. Derfor vurderte han om det var mulig å finne plass også for bernadottenes familievåpen i kongeflagget. Det lot seg ikke gjøre, mente han. Etter å ha rådført seg med Harry Fett gikk han i en innstilling til Utenriksdepartementet 14. juli inn for at flagget skulle ha den norske løve som eneste motiv.¹²

Dagen etter fikk Yngvar Nielsen besøk av gravør Bruun, som var sendt til ham av ekspedisjonssjef Bryn i Utenriksdepartementet. Bruun fikk i oppdrag å lage et nytt sett tegnninger av kongeflagg og kongevimpel etter Nielsens ide. Samtidig viste Bruun ham sin egen tegning av riksvåpenet. Den falt i Nielsens smak og fikk hans attest for å være "det bedste som nu kan skaffes". Midt i juli 1905 var dermed Bruun på nippet til å bli den som skulle få oppdraget med å fornye de heraldiske statssymbolene i det selvstendige Norge. Men så snudde vinden (ill. 5).

"De heraldisk smukkeste og sandeste historiske vaaben"

Selv om tiden kunne være knapp, var situasjonen ikke så akutt som tidlig i juni. Departementet fant det nødvendig å områ seg. En uke etter at Yngvar Nielsen hadde levert sin innstilling, tok ekspedisjonssjef Bryn kontakt med Fritz Wedel Jarlsberg i København. Nå var det tid til å trekke inn Anders Thisets heraldiske ekspertise. Bruuns tegninger til riksvåpen,

kongeflagg og vimpel ble sendt til København med en bemerkning om at de ikke var helt tilfredsstillende. Wedel Jarlsberg ble bedt om å la Thiset se tegningene under hånden og eventuelt gjøre rettelser i dem.¹³

Anders Thiset hadde vært ansatt i Rigsarkivet siden 1883 og hadde nesten like lenge redigert *Danmarks Adels Aarbog*. Gjennom omfattende undersøkelser av den danske adelens slektshistorie hadde han tidlig også kommet inn på studiet av våpen og segl. Han hadde levert fremragende våpentegninger til adelsårboken, han hadde skrevet om danske byvåpen og herredsvåpen, og i 1905 ga han ut et stort bind med *Danske adelige sigiller fra det XV, XVI. og XVII. Aarhundrede*. Han var uten tvil den kyndigste heraldikeren i sin generasjon, og samtidig en dyktig og stilsikker tegner. Han ble ofte brukt som rådgiver i heraldiske spørsmål, men det norske oppdraget med å vurdere tegninger til riksvåpen og kongeflagg var utvilsomt i en klasse for seg.

Etter en måned, 20. august, forelå resultatet. Det ble ganske annerledes enn departementet kunne vente. Bruuns tegninger var ikke nevnt med et ord. I stedet fikk utenriksminister Løvland en serie nye tegninger sammen med et overstrømmende brev fra Fritz Wedel Jarlsberg. Sammen hadde de, fortalte han, gjort grundige undersøkelser i det danske riksarkivet. Der hadde de funnet et helt uskadd segl fra Håkon 6.s tid. Dette hadde de sammenlignet med Håkon 5.s våpen, særlig når det gjaldt løvens form og stilling, og de var kommet til et resultat som var "absolut historisk og absolut heraldisk det bedste, som kan opnaaes". Thiset hadde sagt til ham at man ikke burde nøle med å vedta de nye tegningene som var utarbeidet. Da ville Norge få "de heraldisk

smukkeste og sandeste historiske vaaben som nogen stat i Europa har".¹⁴

Wedel Jarlsberg tildelte seg selv en sentral rolle i undersøkelsene i Rigsarkivet, og det var uten tvil han som hadde gitt Thiset frihet til å utarbeide nye og selvstendige forslag til våpen. Men tegningene var ikke utført med Thisets egen hånd. Han engasjerte tegneren og illustratøren Emmery Rondahl til å levere de endelige forslagene. Rondahl var en rutinert kunstner som ofte hadde samarbeidet med Thiset og blant annet hadde utført en lang rekke segltegninger. Tegningene må likevel være utført etter nøyaktige anvisninger av Thiset.

Thiset og Wedel Jarlsberg leverte forslag om flere utførelser av riksvåpenet enn noen tidligere hadde tenkt på. Til bruk på internasjonale traktater og lignende mente de det burde lages et kongesegl eller riksesegl med innhold og form som seglet fra Håkon 6., bare med ny omskrift. En enklere tegning av riksvåpenet, den ordinære med skjold og krone, var tiltenkt offentlige myndigheters segl og stempler. Av kongevåpen burde det være to, ett lite og ett større. Tegningene av begge hadde hermelinsforet våpenkappe med krone over. I det lille sto et konvensjonelt riksvåpenskjold omgitt av St. Olavsordenens kjede. Det store bygde videre på det gamle seglet, men var omformet til renessansestil med oppfliket skjold, bøylehjelm og hjelmklede. Som kongeflagg ble foreslått det nasjonale splittflagget med det lille kongevåpenet i en hvit firkant i midten, mens standarten svarte til forslaget fra Bruun og Yngvar Nielsen og inneholdt den norske løve på rød bunn. Kongevimpelen burde ha to former, den ene med løven på langs, den andre på tvers. I alt ble det derfor levert åtte tegninger (ill. 6).

I et senere brev til Yngvar Nielsen begrun-

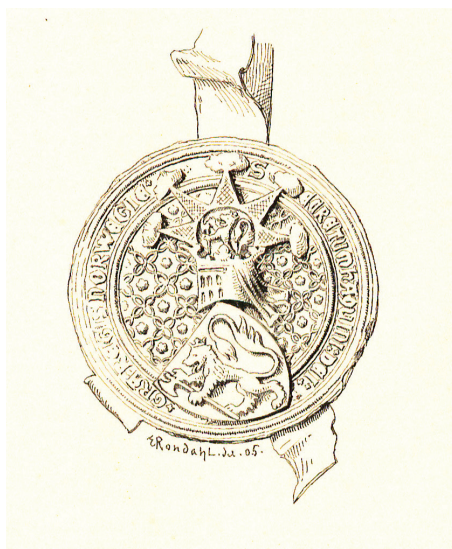
Ill. 6. Anders Thisets utkast med den norske løve var opprinnelig foreslått ikke som kongeflagg, men som standart eller banner. Riksarkivet.

Anders Thiset's design with the Norwegian lion was originally proposed as a standard or banner.

net Thiset selv sine forslag.¹⁵ Her går det frem at også Fridtjof Nansen deltok i møter med Thiset og Wedel Jarlsberg. Nansen oppholdt seg i København i slutten av juli som deltaker i en naturforskerkongress og ble trolig invitert av Wedel Jarlsberg til å delta i det heraldiske prosjektet. Senere ble Nansen en viktig og for Utenriksdepartementet mer forutsigbar deltaker i de videre sonderingene med den danske prinsen om den norske tronen. I de heraldiske samta-

lene i slutten av juli hadde utvilsomt Wedel Jarlsberg den førende rollen, men det er symptomatisk at han ikke nevnte Nansen i sitt brev til Utenriksdepartementet.

Thiset hadde raskt kommet til at oppdraget best kunne løses ved at riksvåpenet fikk samme form som "i hin berømmelige Fortid, da Norge, som atter nu, var et selvstændigt Kongerige". Da ville løven få en utforming som hverken var en flat, naturalistisk gjengivelse

Ill. 7 og 8. Håkon 6.s sekret fra 1360, her i tegning av Emmery Rondahl, var forbilde for Thisets utkast til nytt kongesegl. Riksarkivet.

The privy seal of king Håkon VI, here in a drawing by Emmery Rondahl, was the model for Thiset's design of a new royal seal.

eller en overdrevent heraldisk stilisering. I stedet for den umulige, fremoverbøyde stillingen løven hadde hatt fra 1844, ville den få en stolt, oppreist holdning, et vakkert symbol på den gjenvunne selvstendigheten. Uten at det ble sagt, finner vi i dette også årsaken til at Bruuns tegning måtte forkastes. Den hadde ikke frigjort seg tilstrekkelig fra unionstidens løve og var heller ikke tydelig forankret i middelalder-seglene.

Fra norsk side ble det fremsatt ønske om et særskilt kongesegl, forklarte Thiset. Med andre ord var denne ideen kommet fra Wedel Jarlsberg. Blant seglavtrykkene i Rigsarkivet hadde Thiset funnet ett fra 28. juni 1360 som var nesten fullstendig og hadde tilhørt Håkon 6. Dette avtrykket hadde dannet nøyaktig for-

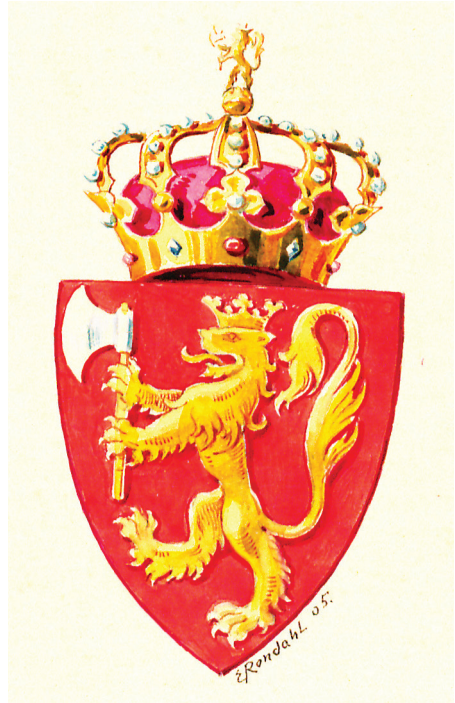
bilde for hans eget forslag.¹⁶ Sammenligner vi tegninger av seglavtrykket med den nye tegningen, er komposisjonen identisk, men en rekke detaljer er forenklet eller forandret. Til dels dreier det seg om en slags restaurering der detaljer er gjort større eller mer regelmessige. Det gjelder skjoldbunnen, hjelmen med hjelmkledet og påfuglfjærene. Men det finnes også innslag som bør kalles nyskapninger. I kronen over hjelmen har Thiset forstørret noen små knopper mellom kløverbladene og gjort dem til tydelige spisser med perlelignende avslutning. Skjoldet er blitt litt slankere slik at det har fått tydelig trekantform. Hovedfiguren, løven, har gjennomgått flere forandringer. I det litt trangere skjoldet har motivet fått fastere form, samtidig som kroppen har fått mer fylde

og holdningen er gjort strammere. Kronen er rettstilt og forstørret, øksebladet er tegnet større og skaffet kortere. Ingen ville fremstilt løven nøyaktig slik i middelalderen, men tegningen er tydelig middelalderinspirert. Nansen og Wedel Jarlsberg må ha informert Thiset om den kommende kongens navn, som Thiset i omskriften ga den danskklingende formen HAKON (ill. 7 og 8).

De to nordmennene ble begeistret for tegningen av seglet, fortalte Thiset videre, så begeistret han måtte minne dem om at skjoldmotivet skulle tjene flere formål. Det er ganske opplagt at Thiset hadde justert motivet for å skape en variant han kunne fortsette å bruke i de andre tegningene som han nå ble bedt om å utarbeide. I samme forbindelse hadde Wedel Jarlsberg spurt om det ikke også lot seg gjøre å skape en særskilt norsk heraldisk kongekrone. Dette var en tanke Thiset grep med begjærighet, fordi det hadde ergret ham at for eksempel den danske kronen ikke skilte seg fra mange andre lands kroner. Vi kan legge til at kronen over det norske riksvåpenets skjold heller ikke hadde hatt noe særpreg inntil da og for eksempel var identisk med den svenske.

Det var umulig å la en norsk krone være åpen, som i middelalderen. Kongekroner hadde vært lukket i flere hundre år, og åpne kroner ble nå utelukkende forbundet med adelskap. Thiset gjorde tre tydelige grep for å skape en moderne norsk kongekrone med basis i middelalderkronen. Oppå skjoldet gjentok han ganske nøyaktig kronen som løven i skjoldet bar, men tegnet den med perspektivisk bue under og forsynte den med edelstener. Videre lukket han kronen med fem synlige bøyler, som på ordinært vis møttes under et rikseple eller globe. Men bøylenes var bredere

Ill. 9. Thisets utkast til riksvåpen er utstyrt med hans egen, nykonstruerte krone over skjoldet. Den norske løve er gjentatt som avslutning øverst. Riksarkivet.

Thiset's design of the national arms with his own new crown over the shield. The Norwegian lion is repeated on the top.

enn vanlig ned mot kroneringen og hadde færre og større perler. Det som imidlertid gjorde kronen ubestridelig norsk, var avslutningen. Istedenfor korset på globen plasserte Thiset en miniatyrgave av den norske løven der, stående på begge ben, med krone og hevet øks. En slik avslutning var ikke uten paralleller, påpekte Thiset i sitt brev. Den gamle franske kongekronen ble avsluttet med en lilje, og den polske med en ørn (ill. 9).

Thisets og Rondahls tegninger er utført

med eleganse og sikkerhet. Perspektiviske virkemidler og effektiv skyggelegging preger utførelsen av sekundære elementer som våpenkappen og kronen over skjoldet. Løven har fått karakteristiske heraldiske detaljer som synlige klør og utstrakt tunge, men ikke overdrevent store. Kroppen virker tredimensjonal og er nærmest malerisk behandlet med røffe fargestrøk, der særlig de lyseste partiene fremhever motivet.

I motsetning til Bruuns tegninger var Thisets forslag eksplisitt forankret i et autentisk forbilde. Linjene tilbake til det selvstendige norske kongeriket i middelalderen var betryggende sikret. Samtidig var løvemotivet forsiktig justert slik at det hadde vunnet i fasthet og kunne tjene dagsaktuelle heraldiske formål. Tegningene utgjorde en samlet enhet som tok sikte på å dekke alle behov. Både Wedel Jarlsbergs brev og tegningene var egnet til å overbevise mottakerne i Norge. Men ville de gjøre det?

Sommel og bråhast

Wedel Jarlsbergs brev med Thisets og Rondahls tegninger kom til Kristiania siste uke i august. Der var politikere, administrasjon og presse opptatt av helt andre spørsmål enn heraldikk. Den 13. august var det holdt folkeavstemning om unionsoppløsningen. I avstemningen fikk regjeringen og Stortinget nesten enstemmig oppslutning. Men i forholdet til Sverige var de fleste spørsmål uavklart. Kunne de løses gjennom forhandlinger, eller ville det bli krig? I september møttes forhandlere i Karlstad, mens tropper postert ved riksgrensen synliggjorde krigstrusselen. Partene kom til enighet etter hvert, men først 26. oktober ble traktatdoku-

mentene utferdiget. Samme dag frasa Oscar 2. seg den norske tronen. Da hadde det allerede en god stund vært klart at det ikke ville komme noen ny bernadotte i hans sted. Likevel valgte ikke Stortinget prins Carl av Danmark til konge med det samme. Etter tronkandidatens ønske ble det holdt folkeavstemning om statsformen, kongedømme eller republikk. Avstemningen 12. og 13. november ga et stort flertall for kongedømmet. Dermed kunne endelig Stortinget 18. november velge den danske prinsen til norsk konge. Samme dag tok han imot valget og antok navnet Haakon 7.

Tegningene til riksvåpen, kongesegl og kongeflagg inneholdt ikke kjennetegn for et bestemt dynasti. Forutsatt at de ble godtatt av Utenriksdepartementet og regjeringen, ville de være anvendelige for et kommende monarki i Norge, uavhengig av hvem som ble valgt til konge. Men tegningene ble liggende i Utenriksdepartementet i mer enn to måneder.

Den 3. november 1905 ble omsider Yngvar Nielsen innkalt til møte hos utenriksminister Løvland og ekspedisjonssjef Bryn. De viste ham Thisets tegninger og ba om en uttalelse så raskt som mulig. Nielsen syntes nok dette var mer enn han kunne påta seg alene og foreslo at de også skulle trekke inn arkivar Egil Hartmann i Riksarkivet. Hartmann hadde vært ansatt i Riksarkivet siden 1889 og hadde ledet stiftsarkivavdelingen – kimen til Statsarkivet i Oslo – fra 1894. Men han var mer kjent som journalist. Han hadde vært fast tilknyttet Morgenbladet i mange år, samtidig som han hadde redigert vittighetsbladet Korsaren. Han hadde en stor bekjentskapskrets, og som ungkar plukket han opp mange nyheter og rykter ved sine hyppige middagsbesøk i klubben Det Norske Selskab. Fra sommeren 1905 av skrev han ut-

førlige og åpenhjertige, ofte noe spotske dagboksnotater, som han klausulerte for femti år. Hartmann var ivrig myntsamler, noe som kanskje hadde vært innfallsporten til interessen for heraldikk. I 1904 var han blitt benyttet som rådgiver i utformingen av insigniene til den nyopprettede Den norske løves orden, og det var vel dette som nå gjorde ham aktuell i Yngvar Nielsens øyne. De to kjente hverandre tilstrekkelig til at de utvekslet nyheter fra tid til annen.

Nielsen noterte seg at arkivaren virket glad for å bli spurt. I tiden fremover skulle Hartmann bli involvert i det meste som hadde med de nye rikssymbolene å gjøre. Allerede samme ettermiddag drøftet de saken hjemme hos Nielsen, og dagen etter underskrev de en felles innstilling til Utenriksdepartementet. Særlig dyptgående er ikke innstillingen i sin argumentasjon. Den er mest konsentrert om praktiske, bruksmessige forhold. Overraskende nok tar den ikke opp den historiske bakgrunnen og den heraldiske utformingen av forslagene.

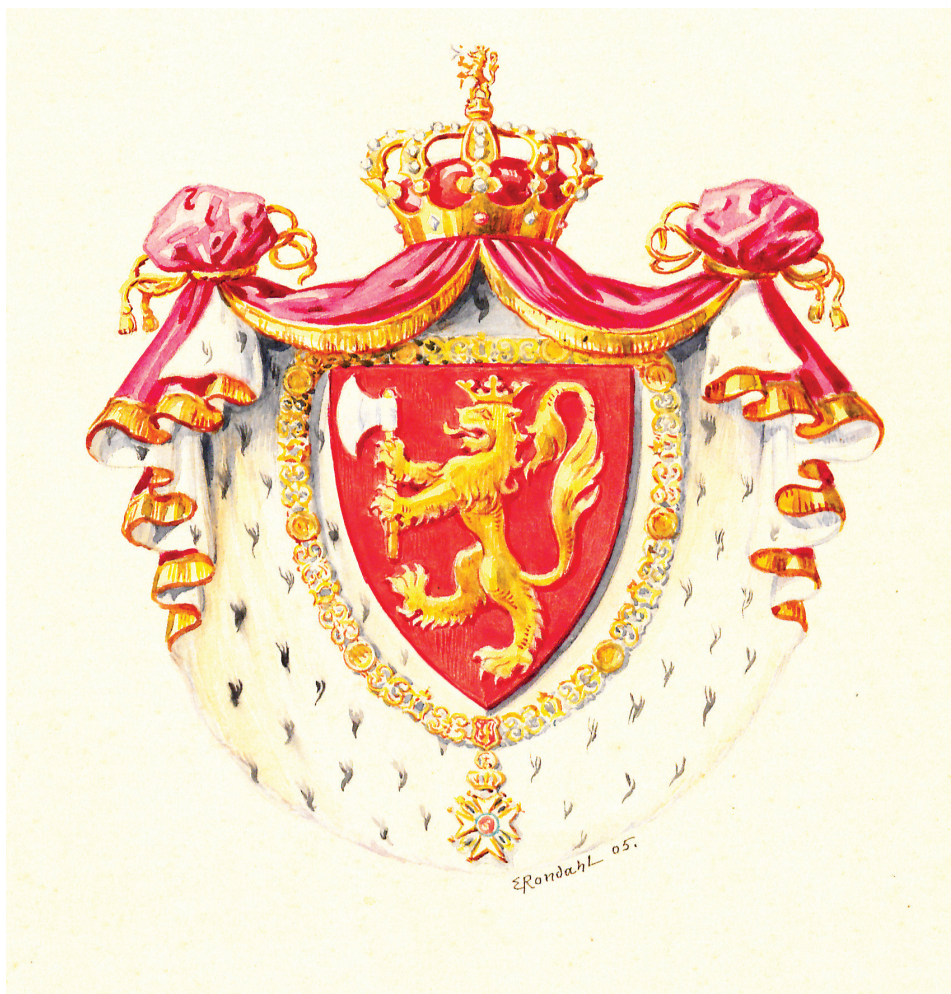
Hartmann og Nielsen vendte tommelen ned for det rikt utstyrte kongeseglet. Det forekom dem å være "i vel høi grad stiliseret". I stedet anbefalte de å sette inn et ordinært riksvåpen i seglet. Det enkle riksvåpenet godtok de uten kommentarer. Til det lille kongevåpenet hadde de bare kommentarer til våpenkappen, mens de fant at det store kongevåpenet var unødvendig og ville virke støtende på opinionen. De mente ganske opplagt at det ville bli for prangende (ill. 10 og 11).

De to konsulentene likte forslagene til kongeflagg og riksbanner. Det røde riksbanneret med løven kunne etter deres mening også gjerne brukes som kongeflagg på slott og skip når kongen var til stede. Vimplene hadde de ingen oppfatning av, det fikk bli en sak for marinen.

Hartmann og Nielsen var usikre på utseendet den norske løve hadde fått på tegningene. Vel var løven heraldisk vakker og historisk korrekt utført, men formen ville være ukjent for folk flest, hevdet de. Derfor foreslo de at en eller flere billedkunstnere ble spurt til råds. De våget altså ikke å gi uttrykk for egne meninger på dette feltet. Vi kan se at Yngvar Nielsen straks hadde skrevet til Thiset for å få flere opplysninger og forklaringer. Men svarbrevet, som det er referert fra ovenfor, kom først etter at innstillingen til Utenriksdepartementet var avgitt. Hartmann tok lettere på saken og noterte lystig i dagboken at hvis det gikk galt med folkeavstemningen, ville forslagene ligge der "som en havareret Krandsekage".¹⁷

Utenriksdepartementet lot saken gå videre til Forsvarsdepartementet, som etter å ha rådført seg med kommanderende admiral hadde svar ferdig 13. november. Departementet mente det ikke var behov for en særskilt kongevimpel. Av kongeflagg burde det bare være ett, det røde med løven, som knyttet seg til Norges "ærerige minder". Det ble stilt spørsmål ved at løven på tegningen bare holdt øksen foran seg uten å gripe om skaftet. Selv om dette var historisk korrekt, ville motivet gjøre et bedre inntrykk dersom løven tok skikkelig grep. Her ble det henvist til en annen tegning som hadde stått i Aftenposten 29. oktober.

Gjennom folkeavstemningen var all usikkerhet om statsformen nå ryddet til side. Kongevalget foresto, og kongen ville komme til landet i løpet av kort tid. Mer enn noensinne hastet det med å få det heraldiske apparatet i orden. Departementet spilte igjen ballen tilbake til Yngvar Nielsen og Hartmann og ga dem én dags frist med svaret. De to sakkyndige var på sin side blitt bedre informert gjennom

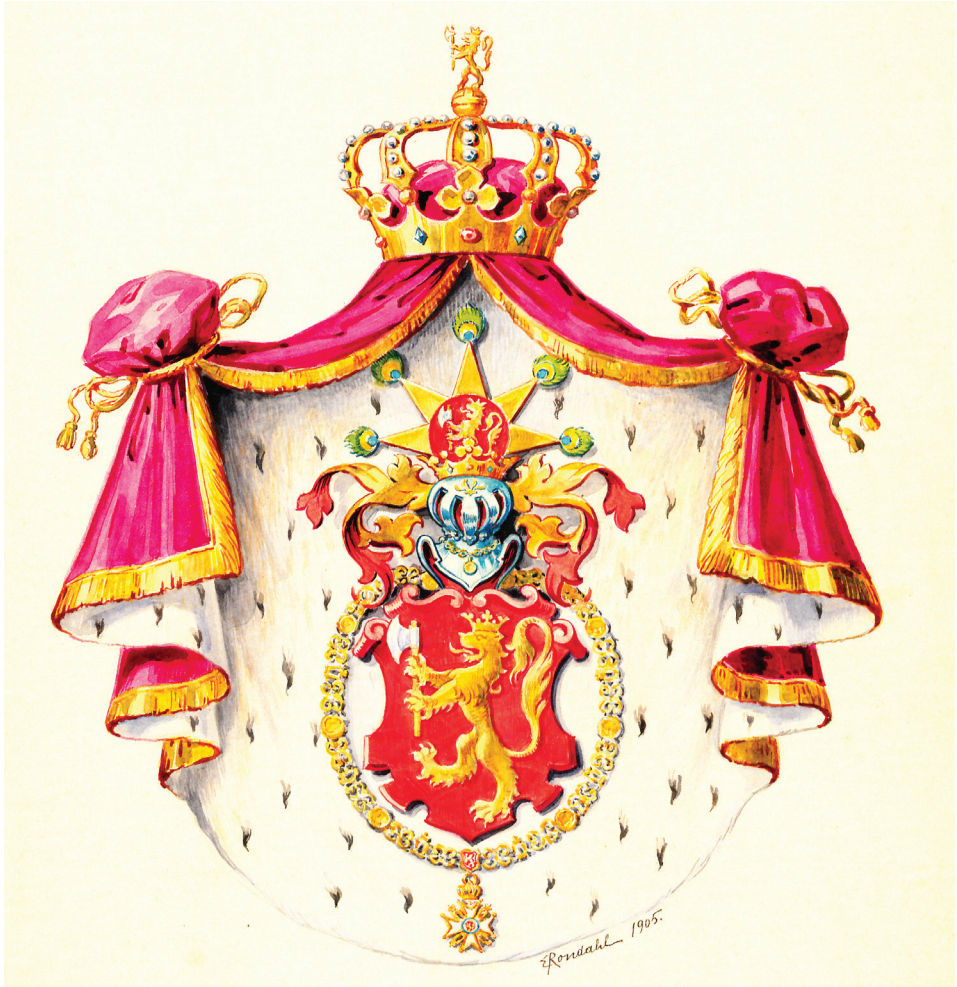

Ill. 10. Thisets forslag til lite kongevåpen. Riksarkivet.
Thiset's design of the smaller royal arms.

Thisets forklarende brev, og de hadde dessuten lest seg opp på Gustav Storms avhandling fra 1894. Om formiddagen 14. november oppsøkte Nielsen Hartmann i Riksarkivet med alle saksdokumentene. Hartmann, ”kjed af dette

Mas”, skrev denne gang en kort erklæring på egne vegne og ga til sin kollega. I hovedsak holdt han fast ved tidligere felles synspunkter, men var enig med Forsvarsdepartementet i at det var tilstrekkelig med ett kongeflagg. Sam-

Ill. 11. Thisets forslag til stort kongevåpen var i renessansestil og ble av de sakkyndige i Norge oppfattet som for prangende. Riksarkivet.

Thiset's design of the greater royal arms, in renaissance style, was rejected in Norway as being too resplendent.

tidig uttrykte han tvil om det ville være riktig å bryte tradisjonen med et kors på globen. I en mer omfattende utredning tok Yngvar Nielsen med en historisk fremstilling, basert på Gustav Storm og eldre forfattere. Når det gjaldt det

rikt utstyrte kongeseglet, anla han et nytt og mer formelt synspunkt. Forbildet fra 1360 var et sekret, påpekte han, altså et halvprivat segl. Det kunne ikke danne mønster for et nytt riks-segl. I riksseglet måtte det egentlige riksvåpe-

net stå. Derimot kunne det gamle seglet om-
skapes til et nytt privatsegl for kongen. Nielsen
gikk inn for at kongeflagget med løven skulle
være slik Thiset hadde foreslått. Han kommen-
terte ikke løvens form eller om løven skulle
gripe om øksen.¹⁸

Neste dag, 15. november, møtte Yngvar Ni-
elsen opp i departementet med sitt svar kl. 12.
Utenriksminister Løvland sammenkalte le-
derne i departementet til et møte med profes-
soren, og senere ble også Hartmann hentet inn.
Dette møtet resulterte i at kongeflagget, som
det hastet mest med, ble skilt ut som egen sak.
Det ble skrevet et foredrag, dvs. en innstilling
til statsråd, og før dagen var omme, forelå re-
gjeringens resolusjon om et kongeflag.

I innstillingen vises det til en plansje, med
andre ord Thisets tegning. Tegneren er ikke
navngitt, men det heter at tegningen er utarbe-
idet på grunnlag av gamle segl og tegninger. Ni-
elsen og Hartmann omtales som rådgivere, og
det blir referert fra deres uttalelser. Forsvarsde-
partementets kommentarer er også nevnt, men
departementet avskjærer dem med at tiden ikke
tillater ytterligere undersøkelser i saken. I regje-
ringens resolusjon blir det presisert at konge-
flagget skal brukes av kongen og kongefamilien,
at det skal være høyrødt og ha proporsjonen 5:7.
Motivet beskrives som "en opreist, kronet, gyl-
den løve, holdende i forlabberne en oppløftet
stridsøxe med gyldent skaft og blad af sølv" – et
ekko av våpenresolusjonen fra 1844.¹⁹

Fra tegning til vaiende flagg

Den 20. november telegraferte Utenriksdepar-
tementet til Norges nyutnevnte utsending i
København, minister Fritz Wedel Jarlsberg, om
at en pakke samme dag ville bli avsendt til mi-

nisterens adresse på Hotel Phønix. Den inne-
holdt to kongeflagg til bruk på krigsskip og et
mindre flagg til en barkasse eller en annen liten
båt.²⁰ Den nyvalgte kongen skulle ledsages av
sitt personlige flagg fra det øyeblikk han forlot
dansk jord.

Da kongen med familie og reisefølge gikk
om bord i kongeskipet *Dannebrog* ved Nordre
Toldbod i København 23. november, var flag-
gene klare til bruk. Synet gjorde et sterkt inn-
trykk på den store mengden av fremmøtte.
Blant dem var ministeren selv, som opplevde
at hans visjon fra juni var realisert: "Og saa
kom det store øieblik. Kongen gik om bord.
Det norske kongeflag, den røde duk med den
gyldne løve, Magnus Barfots merke, gik tiltops
for første gang paa snart 600 aar (ill. 12)."²¹

Norske marinefartøyer møtte kongeskipet
mot slutten av overfarten og heiste det nye
kongeflagget som honnør. Et tysk krigsskip og
et engelsk krigsskip som sluttet seg til eskorten,
fikk brakt flagget om bord. Da reisefølget om
morgenen 25. november steg over fra *Danne-
brog* i en liten barkasse og videre til det norske
dampskipet *Heimdal*, fortsatte flaggstafetten
til sjøs. Ved ilandstigningen på Vippetangen i
Kristiania kunne man i tåken og snødrevet se
det store kongeflagget på det nærmeste tårnet
på Akershus festning, mens Hartmann tilfreds
noterte seg at det veldige kongeflagget på Slot-
tet slo ut sine folder for første gang. Yngvar
Nielsen, som ellers uttrykte seg i ganske nøk-
terne ordelag, skrev at han så på flagget over
Slottet med kjærlige øyne. Det var det ytre tegn
på at Norge igjen var hva det burde være.

Til tross for tidsnøden hadde regien fungert
perfekt. Regjeringsvedtaket 15. november
hadde knapt blitt festet til papiret før Utenriks-
departementet bestilte de nødvendige flaggene

Ill. 12. Det norske kongeflagget, utformet av Anders Thiset og malt av Jens Wang, heises på panserskipet Norge 28. november 1905. Foto: Anders Beer Wilse/Marinemuseet.

The Norwegian royal flag, designed by Anders Thiset and painted by Jens Wang, is hoisted onboard the naval ship Norge 28 November 1905.

hos teatermaler Jens Wang ved Nationaltheatret. Han var ikke bare den overlegent dyktigste dekorasjonsmaleren i hovedstaden, men hadde også hatt ansvaret for utendørs dekorasjoner ved feiringen av flere store begivenheter.²² Det er godt mulig at han var med på å planlegge flaggbruken under kongeferden.

Til sammen leverte Wang 11 flagg, åtte av ull og tre av silke. I ullflaggene var løvene inn-sydd og bemalt, men på silkeflaggene ble løvene malt med gullfarge direkte på duken. To av silkeflaggene var bare 1,3 meter lange og måtte være ment til barkassene. Det tredje

målte 3,3 meter og ble brukt på *Heimdal*. Flaggene til Akershus og Slottet var enormt store, over åtte meter lange og med en flate på vel 50 kvadratmeter. Til bruk i hardt vær ble det samtidig laget to stormflagg i mindre format. Regningen for flaggene løp opp i hele 3400 kroner. Det største silkeflagget hadde alene kostet 700 kroner. Overfor Finansdepartementet ga Utenriksdepartementet uttrykk for at prisene virket noe drøye, men tidsnøden tatt i betraktning ville det ikke komme på tale å gjøre anmerkninger ved dem.²³

Wedel Jarlsberg ønsket å gi varig liv til flag-

Ill. 13. Kongeflagget som ble benyttet under overfarten med kongeskipet Dannebrog, har siden 1906 vært oppbevart på Marinemuseet i Horten. Legg merke til at bunnfargen nærmest er purpur. Utsnitt, foto: Marinemuseet.

Since 1906, the royal flag hoisted by the royal ship Dannebrog has been preserved at the naval museum in Horten.

get som hadde gjort tjeneste på den stolte ferd. I januar 1906 foreslo han for utenriksministeren at "det kongebanner, som brugtes ved Hs Majestæts reise til Norge, bliver opbevaret som et historisk minde".²⁴ Forsvarsdepartementet sa seg villig til å overta og betale for de tre flaggene som ble sendt til Danmark. Flagget som ble brukt på Dannebrog under reisen fra København, ville bli overlatt til Marinemuseet i Horten. Der har det siden befundet seg (ill. 13).

To måneders sommel i Utenriksdepartementet hadde fått en triumferende avslutning.

Men sommelet hadde hatt sin pris. Kongeflagget, som vakte så varme følelser fordi det bandt dette bånd mellom ny og gammel norsk selvstendighet, var utformet av en dansk tegner. Denne lille pinligheten ble konsekvent fortiet i offisiell sammenheng, men andre visste å gjøre et nummer av det. Er det patriotisk, var det retoriske spørsmål i Morgenbladet 24. november. Mer betenkelig måtte det være at landet ennå ikke hadde fått forandret på unionstidens riksvåpen, og at det ikke fantes noe nytt rikssegl til å bekrefte kongens beslutninger i statsråd. I den festpyntede hovedstaden krydde det av dekorasjoner med norske løver av høyst forskjellig opphav og utseende.

Pressedebatt

Etter at kongeflagget var vedtatt 15. november, laget Utenriksdepartementet en kort notis om begivenheten til Norsk Telegram-Bureau, berignet på pressen. I meldingen var navnene på rådgiverne oppgitt. Det het seg også at Thiset hadde skaffet opplysninger fra Danmark, men hans rolle som tegner var ikke nevnt. Spørsmålet om våpen og segl ville kreve fortsatte drøftelser, ble det sagt.

Dette viste seg å være godt avisstoff. Aftenposten brakte 16. november en strektegning av det nye kongeflagget, og Thisets forslag til riksvåpen kom også på trykk. Oppslaget ble etterfulgt av et temperamentsfullt innlegg fra maleren og illustratøren Andreas Bloch. Han hadde fått referert at en statsråd skulle ha sagt han ikke trodde noen her i landet kunne levere et heraldisk riktig utkast til riksvåpen. Dette falt Bloch ekstra tungt for brystet fordi han regnet seg som kompetent nok. Like før århundredskiftet hadde han laget tegninger til by-

våpen for Hamar, Holmestrand, Lillehammer og Ålesund. I kalenderen *For Alle* hadde han i 1902 skrevet om riksvåpenet. Artikkelen illustrerte han med sin egen versjon av riksvåpenet, og i teksten gjorde han rede for konstruksjonsprinsippene som lå til grunn. Den samme versjonen av riksvåpenet prydet også omslaget på et hefte om hærens offisersuniformer fra året etter. Blochs tegning tok ikke utgangspunkt i de norske middelalderformene av riksvåpenet, men holdt seg til en generell kontinental tradisjon. På sine premisser er den meget dyktig utført (ill. 14).

Allerede i slutten av oktober hadde Bloch skrevet et lengre innlegg i *Aftenposten* om den norske løve. Der viste han sin tegning av riksvåpenet i omtrent samme versjon som tidligere. Utførelsen måtte være dekorativ, fremholdt han, men likevel slik at hovedlinjene ble tydelige. Våpenet var jo beregnet til å ses på avstand. I detaljene beskrev han sitt eget forslag: en hale med små dusker på midten, klør som sprikte og kulerunde øyne med et vilt uttrykk. Skjoldformen kunne varieres etter de arkitektoniske omgivelsene, men den halvrunde avslutningen måtte være hovedformen. Det trekantede skjoldet henviste han til bygninger i gotisk stil.

Like etter kunngjøringen om kongeflagget meldte Harry Fett seg i *Morgenbladets* spalter med en oversiktsartikkel over de forskjellige utkastene til riksvåpen fra de siste årene. Fett fremhevet at løvemotivet stammet fra heraldikkens første og grunnleggende tid. Det burde også gi den kommende løven sitt preg: sterkt stilisert, oppreist holdning, gotisk slankhet, rett øks. Med denne formen passet motivet best inn i trekantskjoldet, de var som sammenvokst. De nåværende løvene var et mis-

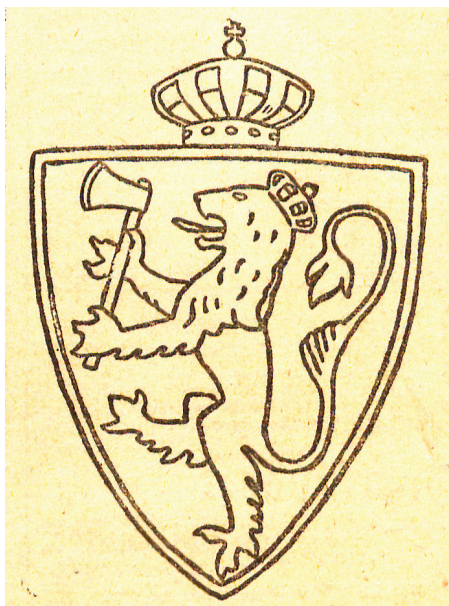

Ill. 14. Andreas Blochs versjon av riksvåpenet hadde eksistert noen år allerede. Her på en trykksak fra 1903. Riksarkivet.

Andreas Bloch's version of the national arms had already been in existence for some years. Here on a publication from 1903.

grep, de var trivelige, naturalistiske figurer som i sine beste typer hadde noe renessanseaktig ved seg. Det ville neppe komme noe ut av å lappe på dem. Dette var ensbetydende med å sette strek over Bruuns utforming i riksseglet. Blochs forslag ga våpenet et mer heraldisk preg, innrømmet Fett, men var preget av senmiddelalderens brokete og fantastiske smak. Subjektivt oppfattet han forslaget som rotløst, tatt i betraktning de gode norske forbildene som fantes.

Harry Fett lanserte også et nytt navn, maleren Gerhard Munthe, og viste en tegning der Munthe noen år tidligere hadde gjenskapt en

Ill. 15. Gerhard Munthes variant av riksvåpenet hadde eksistert i noen år da den ble gjengitt i Morgenbladet 17.11.1905, men hadde fått liten utbredelse. Riksarkivet.

Gerhard Munthe's variant of the national arms, printed in Morgenbladet 17.11.1905, was not widespread.

løve, inspirert av kongeseglene fra rundt 1300. Etter eget utsagn hadde Munthe laget tegningen av hensyn til kunsthåndverkerne, som ofte hadde behov for å benytte riksvåpenet som motiv. Fett sa imidlertid ikke noe om han syntes Munthes eventyrlige og svært uhøytidelige fremstilling av løven egnet seg som offisiell form. Dessuten gjenga han Thisets våpen-tegning, der han bare fremhevet den karakteristiske formen på kronen over skjoldet. Avslutningsvis oppfordret han alle til å slutte opp om å gjenscape løvens stolte reisning og gi våpenet "den gothiske Energi" som alltid

hadde vært den gode heraldikkens kunstneriske styrke (ill. 15).²⁵

Bloch nedla straks protest mot Fetts synspunkter. Hans egen løve var langt fra rotløs, og den ville passe inn i de fleste omgivelser. Andre stater med gamle løvevåpen tilpasset dem til samtidens smak, så det var ingen grunn til å etterstrebe en nasjonal stil for å fremheve våpenets høye alder. Munthes forslag hadde han ikke noe til overs for. Løven hadde isbjørnehode og "nasjonal husmannspukkel" på ryggen, og den holdt husmannens beskjedne vedøks i labbene. Thisets forslag var vakkert og stilfullt, men forlabbene var svake og øksebladet for stort. Verre var det likevel at han hadde satt en lukket krone på et rent gotisk skjold. Løsningen måtte være å velge både løve, krone og skjold i internasjonal stil. Øksen, derimot, måtte hentes fra norsk middelalder.²⁶

Nye undersøkelser

Enda et par stemmer meldte seg med avisinnlegg, og Bloch fortsatte å ta del i debatten. Men utenriksministeren var innstilt på å ta utgangspunkt i de autentiske forbildene fra middelalderen. Spørsmålet var om Wedel Jørgensen og Thiset hadde funnet alt som var å finne av seglmateriale. På møtet i departementet 15. november anmodet Løvland Yngvar Nielsen og Hartmann om å reise til København for å foreta undersøkelser. Hartmann unnskyldte seg, men Nielsen var straks villig og dro av sted tre dager senere. Hartmann lot seg opphisse over at Nielsen reiste sammen med sin datter og gjorde seg notater om professorens evne til å utnytte statskassen. Det hadde han ingen grunn til, for Nielsens reiseregning viser seg uklanderlig.²⁷

Mens Nielsen var i København, hadde

Hartmann påtatt seg å undersøke hva som fantes av opplysninger om kongesegl i sitt eget arkiv. Det måtte komme som en gedigen overraskelse på ham at hans kollega – og rival – førstearkivar Christoffer Brinchmann kunne vise ham ikke mindre enn 58 tegninger av kongesegl, resultatet av Huitfeldt-Kaas' gamle prosjekt. Dette sier mye om Hartmanns manglende førstehåndskunnskap om middelaldermaterialet. Det kan gjerne være at Huitfeldt-Kaas hadde holdt en skjermende hånd om tegningene så lenge han levde. Men ukjente var de ikke. Noen av dem var gjengitt i Gustav Storms artikkel og på ny i Harry Fets ferske kunsthistoriske undersøkelse av seglene. Nå ble hele serien med tegninger skyndsomt utlånt til Utenriksdepartementet, sikkert for at Hartmann slik kunne vise sin egen effektivitet. I et særskilt brev til utenriksministeren fremhevet han at dette materialet burde gi tilstrekkelig grunnlag for å fastsette de heraldiske symbolene som gjensto.²⁸

I dagboken noterte Hartmann med ironisk tilfredshet at departementet syntes Yngvar Nielsen trakk ut oppholdet i København. Men neste dag vendte Nielsen tilbake etter en ukes undersøkelser. Under oppholdet hadde han engasjert Rondahl til å lage pennetegninger av de meste interessante seglene, til sammen 12 stykker. Nielsen hadde også undersøkt en del yngre kongesegl, fremover til 1600-tallet.

Men tegningene i Kristiania viste at forhåpningene om et ukjent materiale i København var gjort til skamme. Huitfeldt-Kaas hadde i sin tid gjort et uttømmende arbeid, ikke bare med segl i København, men også i fjernere arkiver som i Lübeck. På et møte hos utenriksminister Løvland 2. desember gjorde Hartmann og Nielsen rede for saken. Utenriks-

ministeren var ikke skuffet. Tvert imot noterte begge etterpå at ministeren hadde vært i godt lune og fortalt mange historier fra forhandlingene i Karlstad.

De to sakkyndige fikk i oppdrag å skrive en ny uttalelse, som var ferdig to dager senere. Til forskjell fra tidligere hadde de nå fått se materialet i hele sin bredde, ikke bare det som andre hadde valgt ut og bearbeidet. Det ga innstillingen et mer reflektert og overbevisende preg. Deres hovedkonklusjon var at våpentypene fra tidsrommet 1280–1380 burde legges til grunn for det videre arbeidet. I denne perioden var fremstillingene av løven og øksen best. Hartmann og Nielsen gjentok den sistnevntes synspunkt om at Håkon 6.s sekret fra 1360 bare kunne egne seg som forbilde for et privat kongesegl. Spørsmålet om riksvåpenet skulle utstyres med skjoldholdere var tydeligvis blitt reist, men rådgiverne fastslo at det ikke fantes belegg for skjoldholdere i kongeseglene før på 1400-tallet.

Innstillingen munnet ut i syv høyst konkrete forslag til utformingen av nye rikssymboler:

1. Skjoldet skal være trekantet, med lett avrundede sider. Skjoldbunnen skal ha skravering for rødfarge.
2. Løven tegnes som i seglene fra 1280 og fremover, tilpasset skjoldet og med løftet høyre baklabb.
3. Øksen holdes rett eller svakt bakover.
4. Løvehalen skal være bøyd innover, og kronen på løvens hode skal være åpen.
5. Over skjoldet plasseres en lukket krone. Istedenfor kors kan det kanskje anbringes en halv oppreist løve, i likhet med hjelmtegnet på enkelte segl fra 1300-tallet.

6. I kongeseglet kan kunstneren vurdere å dekke bunnen med gotiske buer og spisser og velge bokstaver i tilsvarende stil.
7. Kongevåpenet bør ha skjold som riksvåpenet, omgitt av våpenkappe ("kongekaabe") og ordenskjeder.

Det er verdt å legge merke til at Thisets tegninger ikke er nevnt. De sakkyndige ønsket altså ikke å ta standpunkt til eksisterende forslag. Implisitt i deres egne forslag ligger det at det skulle utarbeides tegninger av riksvåpen, riksesegl og kongevåpen, pluss eventuelt et privat kongesegl. Av nyheter inneholder forslagene egentlig bare én, den halve løven. Den var en videreutvikling av Thisets forslag om en oppreist løve i helfigur. Hjelmtegnet det ble henvist til som parallell, var særlig den halve løven på Håkon 6.s sekret fra 1360.²⁹ Ettersom Hartmann hadde vært skeptisk til å fjerne korset, var det vel Nielsen som nå talte løvens sak, sikkert tilskyndet av det ferske møtet med Thiset i København. Ideen om skravert skjoldbunn står som en påfallende anakronisme når alt som ellers angikk skjoldet, skulle forankres i middelalderen. Men for øvrig var dette ingen nyhet. I lang tid hadde gjengivelser av riksvåpenet i svart-hvitt gjerne hatt skravert bunn. Som vi skal se, var det fremdeles en utførelse uten farger de sakkyndige hadde i tankene.

Eilif Peterssen i arbeid

Nå nølte ikke Utenriksdepartementet lenger, men kalte inn til et stort møte 7. desember. Her deltok både Yngvar Nielsen og Egil Hartmann sammen med de to tidligere garantistene for Thisets forslag, Fritz Wedel Jarlsberg og Fridtjof Nansen. Fra departementet møtte uten-

riksministeren, ekspedisjonssjef Bryn og byråsjef Scheel. I tillegg deltok Eilif Peterssen, tydelig utsett til tegneoppdraget. Det ble et langvarig møte, avbrutt av at utenriksministeren måtte være til stede ved en audiens for USAs minister. Men til sist ble alle parter enige, skrev Hartmann, og Eilif Peterssen kunne gå i gang med å tegne.

Eilif Peterssen ser ikke ut til å ha agitert for sitt kandidatur, men han var et svært nærliggende valg. Ingen annen norsk kunstner hadde hatt noe tegneoppdrag tilsvarende det han i sin ungdom utførte med middelalderseglene for Huitfeldt-Kaas. Som maler var han en av landets mest anerkjente. Etter utdanning i Danmark og Tyskland hadde han dyrket flere sjangre, blant annet historiemaleriet og portrettet. Han hadde også levert enkelte tegninger til utgaver av folkeeventyr og kongesagaer.³⁰

Allerede en uke senere var det et nytt møte hos utenriksministeren. Der la Peterssen frem "vakkre" tegninger til riksvåpen, kongevåpen og riksesegl. Forsamlingen ga sin tilslutning til tegningene, og det ble besluttet at Løvland samme ettermiddag skulle legge dem frem for kongen. Byråsjef Scheel ble satt til å utarbeide konsept til vedtak i statsråd. Resolusjonsutkastet gjaldt bare riksvåpen og kongesegl, ikke kongevåpen. Tegningen av kongevåpenet kunne ikke gjøres endelig ferdig før kjedet til St. Olavs orden hadde fått nytt utseende. I innstillingen ble det vist til Yngvar Nielsens reise til København og til uttalelsen fra ham og Hartmann 4. desember. De samme sakkyndige hadde nå vurdert utkastene fra Eilif Peterssen som "heraldisk smukke og historisk korrekte".

Selve resolusjonen om riksvåpenet 14.12. 1905 har denne ordlyden: "At det norske rigsvaaben skal som angivet i vedliggende tegning

og beskrivelse være en heraldisk gylden løve på høirødt trekantet skjold med øx i forlaberne og med krone, paa hvis øverste kugle er anbragt det sedvanlige kors og bag dette en mindre vaabenløve.” Riksseglet skulle bestå av ”det norske rigsvaaben paa en i gothisk stil ornamenteret bund, omgivet af Kongens navn og titel med gothiske bokstaver”.³¹ Ordlyden her er svært forskjellig fra resolusjonen om kongeflagget 15. november, og heraldisk sett er den ubehjelpelig. Uttrykk som ”heraldisk gylden løve”, ”det sedvanlige kors” og ”bag dette” er bare noen av merkverdighetene. Øksebladet i sølv er uteglemt. Mest sannsynlig har departementet laget teksten i hast og på egen hånd.

I de første fem punktene fra 4. desember hadde Hartmann og Nielsen gitt ganske bestemte anvisninger for utførelsen av riksvåpenet. Der Eilif Peterssens tegning følger anvisningene, må det bety at også det påfølgende stormøtet sluttet seg til de to sakkyndige. Der tegningen avviker fra forslaget, betyr det trolig at møtet kom til en annen konklusjon. Men Eilif Peterssen var likevel ikke henvist til bare å være et medium for oppdragsgiverne og en kopist av middelaldersegl. Han hadde betydelig kunstnerisk frihet til å forme utseendet på løven, både i detaljer og som helhet (ill. 16).

Utformingen av våpenet følger forslaget fra de sakkyndige ganske nøyaktig så langt det rekker. Noe senere ble riksseglet med riksvåpenet presentert i avisene. Der ble det fremholdt at kunstneren så mye som mulig hadde benyttet seg av løveformer fra kongeseglene til Eirik Magnusson og Håkon 5., altså fra mellom 1280 og 1319. Når disse formene virket for arkaiske, var de blitt tillempet, men likevel slik at den historiske karakteren var i behold.³² Denne beskrivelsen er godt dekkende for resultatet. Eilif

Ill. 16. Eirik Magnussons segl fra 1285 ble i 1905 et av forbildene for Eilif Peterssens tegning til riksvåpen. Tegning av Hakon Thorsen. Riksarkivet. *King Eirik Magnusson's seal from 1285 was in 1905 one of the models for Eilif Peterssen's design of the national arms.*

Peterssen har sett grundig på løvene i middelalderseglene, uten å knytte seg til ett bestemt forbilde. At kroppen bukker seg rundt en vertikal akse, er et forhold som går igjen i flere av seglene, likeledes at store flater på løvekroppen ikke er dekket av ragg, og at hodet med kronen er skråstilt bakover. Det eiendommelige ragget midt på halen er et direkte lån fra et segl fra 1285. Men det er også elementer som ikke uten videre gjenfinnes i noen av middelalderseglene. De kan dermed tilskrives Peterssens personlige fortolkning av oppgaven. Det gjelder potene, som har fire klør på tegningen, men tre på seglene. De to forpotene tar hos Peterssen et tydelig grep om økseskaftet, og alle potene har langt mer ujevnt og fyldig ragg i den

Ill. 17. Eilif Peterssens tegninger til rikssegl fra desember 1905. Kronen, kopiert etter Thiset, avsluttes med et kors foran en oppreist halv løve. Original i Utenriksdepartementet.

Eilif Peterssen's drawing of the seal of the realm, December 1905. The crown, a copy of Thiset's design, is topped by a cross in front of a rampant half lion.

nye versjonen. Manken over skulderpartiet er mer fremtredende enn på seglene.

Samlet har Eilif Peterssen gjort sin versjon av løven fyldigere enn i middelalderseglene. Når detaljer er forandret, trekker utførelsen i retning av det naturalistiske. Kunstneren har skapt et nytt, selvstendig og godt proposjonert bilde av løven. Det er ikke mulig å påvise noen lån fra Thisets norske løve. Sammenligner vi de to forslagene, er det rimelig å si at Peterssens løve er mer naturalistisk i proporsjonene og litt forsiktigere i uttrykket enn Thisets. Hvis Thisets løve er klar til angrep, er Peterssens løve mer innstilt på forsvar. Men slike

sammenlignende observasjoner var ikke relevante for dem som mottok forslagene. For dem var Thisets tegninger et tilbakelagt stadium. Bare tegninger av en norsk kunstner var aktuelle, og Eilif Peterssens tegninger falt i oppdragsgivernes smak.

Likevel har tegningene til Thiset og Peterssen et viktig element til felles. Peterssens krone over skjoldet er både i proporsjoner og detaljer en nøyaktig kopi av Thisets tegning av en særskilt "norsk" krone, like ned til antall perler på bøylen. Det må bety at et flertall på møtet i Utenriksdepartementet ønsket å få nettopp en slik krone, og vi kan anta at Wedel Jarlsberg

Ill. 18. Peterssens tegning til riksvåpen. I likhet med de andre originalene bærer den kongens påtegning om godkjenning. Utenriksdepartementet.

Peterssen's drawing of the national arms. Similar to his other drawings, it bears the king's approval.

var en sterk talsmann for løsningen. Det må ha vært uenighet om avslutningen øverst. De sakkyndige hadde antydnet at en halv løve kunne erstatte korset. Når den endelige tegningen inneholdt både kors og halv løve, gjen-speiler det tydeligvis et kompromiss på møtet.

Kronen som ble resultatet, var utvilsomt blitt særegen og dermed unik for Norge. Men med dette utfallet kunne man ikke lenger bare hen-vise til den franske liljekronen som forbilde. Hvis noen del av tegningen var kontroversiell, var det denne (ill. 17 og 18).

Ill. 19. Peterssens kongevåpen hentet sin form fra Thisets lille kongevåpen. Det er utført som et oljemaleri. Utenriksdepartementet.

Peterssen's royal arms, an oil painting, based its form on Thiset's drawing of the smaller royal arms.

I kongeseglet, dvs. riksseglet, plasserte Peterssen det nytegnede riksvåpenet på en sær-

deles vellykket måte. Bøylene på kronen fører seg inn i den indre skriftringen, og den halve

løven over fyller bredden på ringen. Bunnen er, slik Hartmann og Nielsen foreslo, dekket av gotiske buer og spisser. De er ikke som i Thisets forslag hentet fra Håkon 6.s sekret, men inspirert av ornamentikken i Håkon Magnussons og Magnus Erikssons kongeseigl fra første halvdel av 1300-tallet.

Etter møtet 14. desember gikk Hartmann til en samtale med arkitekt og gullsmed Torolf Prytz, som hadde fått oppdraget med å utforme det nye kjedet til St. Olavs Orden. Det skal ha vært Hartmann som hadde ideen med å sette inn erkeistolens våpen med kors og to økser sammen med riksvåpenet og en kronet gotisk O. Et par uker senere var arbeidet med ordenskjedet kommet så langt at Eilif Peterssen kunne gjøre fremstillingen av kongevåpenet ferdig.³³ Våpenet ble fastsatt ved kongelig resolusjon 30. desember, i siste øyeblikk før året 1905 var ute. Ordlyden var denne gang "At det til offentlig brug bestemte kongevaaben skal være som angivet i vedliggende udkast. Det bestaar af rigsvaabenets skjold paa den kongelige hermelinskaabe, der holdes af den norske kongekrone. Kongevaabenets skjold er omgivet af St. Olafsordenens kjæde. Kaabens og kronens hætte er purpurfarvet."³⁴ I innstillingen er nok en gang Nielsen og Hartmann anført som sakkyndige. Vi kan merke oss at kongevåpenet sies å være til offentlig bruk. Dermed ble det også gitt rom for et privat kongevåpen, som ikke trengte offentlig godkjenning.³⁵

Kongevåpenet fra 1905 følger en konvensjonell modell som oppsto på 1600-tallet som suverenitetssymbol. I detaljer ble formen variert fra land til land, og den forandret seg også noe over tid.³⁶ Den norske utførelsen er blant de enkleste. Oppgaven som skulle løses, var å konstruere et kongevåpen som inneholdt de

norske elementene – riksvåpenet, kronen og ordenskjedet – og samtidig føyde seg inn i rekken av andre kongerikers våpen. Anders Thiset hadde allerede levert et forslag, og det er tydelig at Eilif Peterssen la det til grunn for sin utforming. Dermed kom det nye norske kongevåpenet til å ligne mye på det danske i sin oppbygning, men det var betydelig enklere i innholdet. Her fantes ingen skjoldholdere, og heller ingen konsoll eller hylle til støtte under skjoldet. I Thisets forslag var ordenskjedet hengt rundt våpenet på samme måte som i det danske kongevåpenet, men Eilif Peterssen foretrakk å feste det oppunder våpenkappen eller draperiet som omgir riksvåpenet (ill. 19).

Draperiet med frynser var et gjennomgående trekk ved kongevåpnene. Opprinnelig var det å forstå som et telt som omga tronen, og det hadde sin nærmeste fysiske parallell i tronsalenes baldakiner. Men Hartmann, som hadde utformet teksten i resolusjonen, tolket det som et bilde på den hermelinsforede kåpen i kroningsutstyret. Peterssen fremstilte draperiet noe enklere enn Thiset, med færre folder og uten snorer og dusker. Et dramatiserende innslag i våpenet er den kraftige skyggeleggingen av draperiet. Her trer nok kunstneren frem på egne vegne.

Selve riksvåpenet med krone er så godt som identisk gjengitt i de tre originalene av riksvåpen, riksseigl og kongevåpen. Bare seglet skulle utføres som relieff. Men i alle tegningene er løven og kronen tenkt tredimensjonale, og de er skyggelagt på omtrent samme måte. Teknikken i utførelsen varierer. Kongeseiglet er utført som en laving med penn og blekk. Det passer godt til seglmaterialet og fremhever motivet på utmerket måte. Overraskende er det at riksvåpenet og kongevåpenet er utført i forskjellige teknikker. Originalen til riksvåpenet,

det symbolet som ville bli mest gjengitt, er også laget som laving. Den vertikale skraveringen av skjoldet gjengir rødfargen korrekt, og skrålinjene i pullen på kongekronen står helt riktig for purpur. Likevel ga det bare en delvis riktig løsning. Hvis reglene for skravering skulle følges konsekvent, måtte løven ha prikker for å markere gull. Estetisk sett ville det ha spolert tegningen, og sikkert derfor hadde man også tidligere nøyd seg med å skravere skjoldbunnen.

Eilif Peterssen ville ikke ha utformet riksvåpenet slik uten at det var oppdragsgivernes uttrykkelige ønske. Utenriksdepartementet og rådgiverne kan ha tenkt at det oftest ville bli spørsmål om å gjengi riksvåpenet i svart-hvitt trykk. Men fraværet av en fargelagt original førte til at det i tiden etter ble svært uvanlig å finne 1905-riksvåpenet gjengitt i farger i statlige publikasjoner.

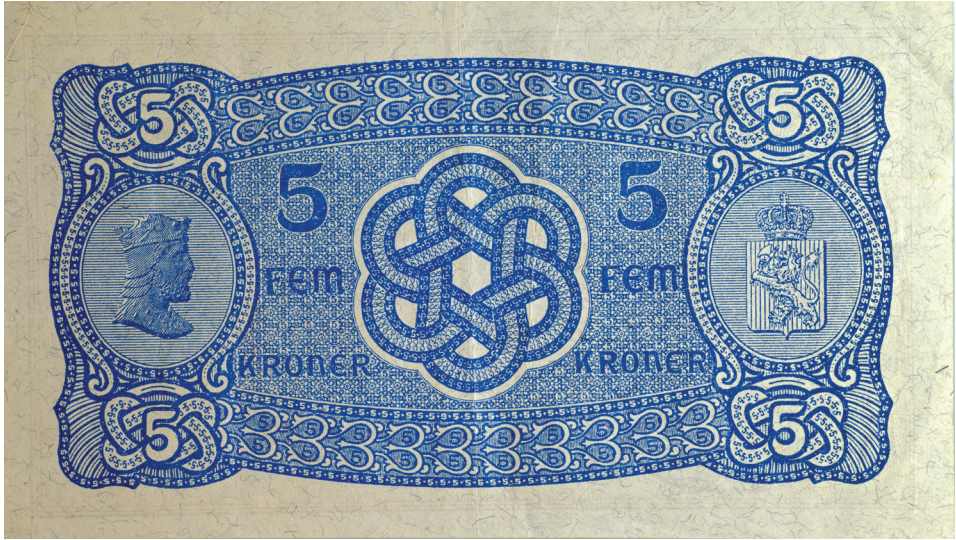
Peterssens fremstilling av kongevåpenet er gjort i farger, men også det på uvanlig måte. Kunstneren leverte et oljemaleri på lerret. Med en litt slørete penselføring betyr det at detaljene er upresise, spesielt gjelder det ordenskjedet. Kanskje ble det gjort med hensikt dersom detaljene i kjedet ennå ikke var fastlagt ned til siste detalj. Peterssen valgte en bakgrunn i mørke sjatteringer. Det gir en effektfull kontrast til den lyse hermelinen, så forklaringen kan være av rent kunstnerisk art. Kanskje syntes Peterssen også at et oljemaleri på lerret var et mer fornemt medium for kongens eget våpen enn en fargelagt tegning på papir. Men helhetsvirkningen blir svært særpreget for en heraldisk original. Hverken Hartmann eller Nielsen har kommentert utførelsen. Det eneste som finnes skriftlig fra Peterssens side, er en regning på 600 kroner for tre ukers arbeid.

Eilif Peterssens utforming av rikssegl, riksvåpen og kongevåpen skaffet på overtid det fullt selvstendige Norge tre nødvendige rikssymboler. Et felles trekk ved dem var den trekantete skjoldformen, som pekte mot middelalderen. På denne tiden var det knapt noe annet monarki i Europa som benyttet den. En annen nasjonal heraldisk særegenhet var kronen, som Peterssen ble pålagt å overta fra Thisets forslag. Avslutningen, der et kors og en halv løve delte plassen på globen, bidro ytterligere til å fremheve egenarten. Ornamentikken ga riksseglet et ekstra sterkt middelalderpreg, mens våpenkappen innordnet kongevåpenet i rekken av tilsvarende symboler i andre stater. Alle symbolene, med sine respektive særtrekk, var et produkt av oppdragsgivernes ønsker. Men spesielt i seglet la også kunstneren sin kompetanse og entusiasme for dagen. Tilsiktet eller utilsiktet fikk han i de tre originalarbeidene anledning til å demonstrere at han behersket forskjellige teknikker. Men det medførte at arbeidene i mindre grad enn nødvendig fremstår som en samlet enhet.

Ved årsskiftet

På årets siste dag brakte Aftenposten på forstesen en god gjengivelse av Eilif Peterssens tegning av riksseglet, ledsaget av en fyldig omtale. Det ble poengtert at det forrige riksvåpenet, det fra 1844, var blitt utført i Sverige. Dette produktet av unionstiden fikk attesten smakløst, uhistorisk og dilettantisk. Det nye, derimot, var heraldisk korrekt og kunstnerisk vakker. Det nye riksseglet ville også bli skåret i Norge. Det var å ønske at det nye våpenet fikk fullt gjennomslag, sto det å lese, slik at riksvåpenet fremsto som ensartet i all bruk.

I øyeblikket var målet ikke nådd. Vi vet at

Ill. 20. På pengesedler ble Henry Bruuns løve bevart til 1945. Foto: Kulturhistorisk museum.
On banknotes, Henry Bruun's lion was preserved as far as 1945.

Anders Thisets løve i kongeflagget vaiet over Slottet og fra marinens fartøyer, og fremdeles bekreftet Herman Bruuns løve vedtakene i statsråd. Andreas Blochs løve hadde fått innpass i hærens uniformer. Men det var bare et spørsmål om tid. På en ny flaggplansje for marinen fra tidlig i 1906 var Eilif Peterssens løve tegnet inn i kongeflagget. Der var også en ny kongevimpel kommet med. I mars 1906 ble det nye riksseglet tatt i bruk i statsråd.³⁷

Etter hvert som nye behov meldte seg, fant de sin løsning i Eilif Peterssens tegning. Det ble bestemt at riksvåpenet skulle preges på de nye kobbermyntene, mens kongevåpenet skulle pryde tokronene i sølv til minne om unionsoppløsningen i 1905. Til den kommende kroningshøytideligheten i Trondheim skulle et nytt riksbanner med kongevåpenet erstatte det gamle fra unionstiden. Det skulle også pre-

ges en kroningsmedalje med kongeparets portretter og kongevåpenet. Til kongens private bruk ble det laget et signet der motivet var en tro kopi av Håkon 6.s sekret. Det ble til og med vurdert om den nye, lille løven fra kronen over riksvåpenet skulle monteres på regaliekronen.

Arkivar Hartmann i Riksarkivet ble trukket inn i de fleste av disse prosjektene og viste seg som en iherdig forsvarer av kombinasjonen kors og halv løve. Han nøt nok å få så mye oppmerksomhet, men det kunne også bli for mye av det gode. En april dag i 1906 noterte han følgende kraftsats i dagboken: "Gid Pokker havde al denne Heraldik!"

En som ikke fikk det travelt, var gravør Bruun. Han hadde fått ord på seg for å kreve stive honorarer, og dessuten hadde han opptrådt temmelig pågående. Utenriksdepartementet ga ham ikke flere oppdrag. Men sporene etter hans

befatning med riksvåpenet forsvant ikke fullstendig fra offentligheten. Tilsynelatende ubemerket fortsatte hans løve å figurere på alle norske pengesedler. Serien som hadde begynt å utkomme i 1901, ble den lengstlevende av alle norske seddelutgaver og fikk ikke avløsning før i 1945. Da var sedlene trykt i til sammen over en halv milliard eksemplarer (ill. 20). Men Eilif Peterssens løve sto ikke lenger for tur til å pryde norske pengesedler. Allerede før krigsutbruddet i 1940 hadde tiden innhentet hans norske løve og gjort den umoderne. Det som var heraldisk korrekt og kunstnerisk vakkert i 1905, fikk bare en levetid på noen og tretti år.

Noter

- 1 Forandringene i riksvåpenet 1905 har tidligere vært behandlet i Hans Cappelen, "Norge i 1905: Gammelt riksvåpen og nytt kongevåpen", *Heraldisk Tidsskrift* bd. 10, s. 153–167, og Bjørn Bratbak, "Et lille traktatbrud", *Heraldisk Tidsskrift*, bd. VI, s. 480–483, men uten bruk av arkivmateriale.
- 2 Kgl.res. 10.7.1844. Se ellers Knut Johannessen, "Fra hellebard til stridsøks. Rudolf Keyser og den norske løve", i *En prisverdig historiker. Festskrift til Gunnar I. Pettersen*. Riksarkivaren skriftserie 41, Oslo 2014, s. 233–263.
- 3 Riksarkivet (RA)/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Alm. dossier. Brev fra Bull 7.10.1903.
- 4 S.st. Brev fra riksarkivaren til Finansdepartementet 8.7.1903, sitert i PM fra Utenriksavdelingen 17.7.1903.
- 5 Kristin B. Aavitsland, *Harry Fett. Historien er lengst*, Oslo 2014, s. 117 og 143. Avhandlingen "Studier over middelalderens norske sigiller" er trykt i *Foreningen til norske fortidsmindemerkens bevaring, Aarsberetning 1903*, s. 65–106.
- 6 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Alm. dossier. Brev fra riksarkivaren 24.3.1904.
- 7 Avsnittet bygger i hovedsak på RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 G8 A II, 1b/06 Gravør Bruuns tegninger til norsk riksvaaben m.v. 1905, dessuten på RA/PA-0148 Bruun, Herman Rudolf, L0002 Tegninger til riksvåpen og løveflagg.
- 8 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246. Konsept 17.7.1905.
- 9 Fritz Wedel Jarlsberg, 1905. Kongevalget, Oslo 1946, s. 78.
- 10 Ole Kristian Grimnes, *Det norske flaggets historie*, Oslo 2014, s. 144f.
- 11 Gustav Storm, *Norges gamle Vaaben, Farver og Flag*, Videnskabselskabets Skrifter, II Historisk-filosofisk Klasse 1894 No. 1, Kristiania 1894.
- 12 Nielsen omtaler utredningen i sine optegnelser (Nasjonalbiblioteket, håndskriftsamlingen, ms 80 3222 Yngvar Nielsen, XIX 22.6.1905–22.10.1905), men den ser ikke ut til å begynne seg i Utenriksdepartementets arkiv.
- 13 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Alm. dossier. Konsept til brev til Wedel Jarlsberg 21.7.1905.
- 14 S.st. Brev fra Wedel Jarlsberg 20.8.1905. Thisets tegninger i L0246.
- 15 S.st. Brev fra Thiset til Yngvar Nielsen 05.11.1905, merket Fortroligt.
- 16 Gjengitt som pl. XVII 2 i Chr. Brinchmann (utg.), *Norske kongesigiller og andre fyrstesigiller fra middelalderen*, Kristiania 1924. Det aktuelle eksemplaret er ikke med i listen over avtrykk s. 23–24.
- 17 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Alm. dossier. Innstilling 4.11.1905. Nasjonalbiblioteket, håndskriftsamlingen, ms 80 3222 Yngvar Nielsen, Optegnelser XX 23.10.1905–11.11.1906, 3.11.1905. RA/PA-0083 Hartmann, E.O., L0002 Dagbok 1905–1906, 3.11.1905.
- 18 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246 b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Hartmann til Nielsen 14.11.1905, Nielsen til UD 15.11.1905.
- 19 J.V. Heiberg, *Unionens oppløsning i 1905*, Kristiania 1906, s. 1022–1023.
- 20 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0184 G1 A Kongehuset 8/06 Udgifter anl. Kongeindtoget 1905. Konsept til telegram 20.11.1905.
- 21 Fritz Wedel Jarlsberg, 1905. *Kongevalget*, Oslo 1946, s. 286. I begeistringen over kongeflagget ble også banneret fra 1881 etterlyst i avisene. Det

- ble gjenfunnet på loftet i partiet Venstres kon-
torer (Aftenposten 3.12. og 6.12.1905).
- 22 Ulf Aas, ”Jens Wang”, *Norsk Biografisk Leksikon*,
bd. XVIII, Oslo 1978, s. 307–312. Ifølge avisom-
tale ble ytterveggene på sørfloøyen på Akershus
slott også brukt til heraldisk utsmykning i stort
format ved inntoget. Det danske og britiske
riksvåpenet prydet hver sin kortvegg, mens
stiftsbyenes våpen var anbrakt mellom vindu-
ene på langsiden sammen med lange nasjonal-
fargede vimpler. Det norske riksvåpenet var satt
opp på begge hjørnene (Morgenbladet
23.11.1905).
- 23 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0184
G1 A Kongehuset 8/06 Udgifter anl. kongeind-
toget 1905. Udatert regning fra Jens Wang. Brev-
konsept 12.12.1905 fra Utenriksdepartementet
til Finansdepartementet.
- 24 S.st. Brev fra Fritz Wedel Jarlsberg til utenriks-
ministeren 28.1.1906.
- 25 Fett hadde på forhånd søkt råd og opplysninger
hos Thiset, som skrev et fylldig og engasjert svar
8.11.1905. Thiset ba Fett agitere for at løven ret-
tet ryggen i et trekantskjold. Han argumenterte
også sterkt for sin egen tegning, men det tok
Fett ikke til følge i artikkelen (Nasjonalbiblio-
teket, håndskriftsamlingen, brevsamling 707
Harry Fett. Brevet fra Fett til Thiset synes ikke
å være bevart i Rigsarkivet, København, ifølge
e-post fra Nils G. Bartholdy 27.4.2015).
- 26 Avisinnlegg: NTB Morgenbladet 16.11. 1905,
Bloch Aftenposten 24.11. og 29.10, Fett Morgen-
bladet 17.11., Bloch Morgenbladet 19.11.
- 27 RA/PA-0083 Hartmann, E.O., L0002 Dagbok
1905–1906, 24.11.1905.
- 28 RA/S-2259 Utenriksdepartementet, Db/L0246
b Norges vaaben og segl. I 1902–1924. Hart-
mann til Løvland 20.11.1905.
- 29 S.st. Hartmann og Nielsen til departementet
4.12.1905. – Det kan ha bidratt til ideen om
denne detaljen at Hartmanns eget familievåpen
og personlige signet hadde en halv oppreist løve
over en hjelm.
- 30 Til bokverket *Norge i det 19de Aarhundrede*, som
utkom i 1900, hadde Peterssen også laget en fritt
formet tegning av riksvåpenet, men den hadde
svært lite til felles med løven fra 1905.
- 31 J.V. Heiberg, *Unionens opløsning i 1905*, Kristia-
nia 1906, s. 1023–1024.
- 32 Aftenposten 31.12.1905. Morgenbladet samme
dag, med kortere tekst.
- 33 Ifølge Hartmann var Prytz endelig ferdig med
sitt utkast til kjede først 8.1.1906. Peterssens ar-
beid med kongevåpenet ble altså forsert. Også
Thiset hadde ideer til utformingen av orden-
skjedet og tegnet skisser i sitt brev til Fett
8.11.1905, men det er ukjent om disse ble brakt
videre.
- 34 J.V. Heiberg, *Unionens opløsning i 1905*, Kristia-
nia 1906, s. 1024.
- 35 Ved bare å nevne St. Olavs ordenskjede ble det
underforstått gitt til kjenne at Den norske løves
orden ikke ville bli videreført.
- 36 Nils G. Bartholdy, ”Suveranitetssymbolikken
i det store danske kongelige våben og dens kul-
turhistoriske baggrund”, *Heraldisk Tidsskrift* bd.
IV, 1975–1979, s. 127–138.
- 37 Det ser ikke ut til at Peterssen selv laget tegning
til nytt kongeflagg. Løven fra de andre våpen-
tegningene hans ble antagelig kopiert inn i flag-
get. Resolusjonen om kongeflagget 15.11.1905
trengte ikke å fornyes selv om tegningen ble
forandret. Den formelle kunngjøringen av riks-
våpenet, riksseglet og kongevåpenet fant sted
på nyåret 1906 (*Norsk Lovtidende*, 2den Afde-
ling 1905, s. 543–544 og 562.) Den hastverkspre-
gede resolusjonsteksten 14.12.1905 ble da sup-
plert med en mer detaljert beskrivelse av utse-
endet, forfattet av Hartmann og Nielsen. Ved
publiseringen ble det også gjengitt en tegning
av riksvåpenet, som ofte er blitt reproduisert vi-
dere. I februar 1906 bestilte departementet opp-
trykk av riksvåpen, kongesegl og kongevåpen
på små sedler i et opplag på 800–1000 eksem-
plarer, blant annet for utsending til konsulatene.
På sedlene er det små avvik sammenlignet med
originaltegningene. Kongevimpelen ble god-
kjent ved kgl.res. 27.1.1906, riksbanneret 13.2. og
21.3.1906.

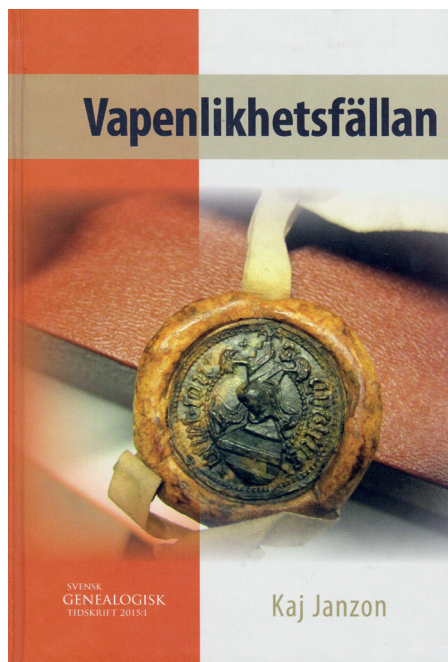
Heraldisk litteratur siden sidst

Vapenlikhetsfällan

Kaj Janzon: *Vapenlikhetsfällan. Vapen och sigillbruk under svensk medeltid. En introduktion för släkthistoriker, jämte rättelser till Svenska medeltidsvapen*. Svensk Genealogisk Tidskrift 2015:1 utgiven av Svenska Genealogiska Samfundet, Elanders, Stockholm 2015. 94 sidor, ISBN 978-91-637-9791-0. Beställs genom Genealogiska Föreningen gf@genealogi.net och kostar SEK 200,- för medlemmar och 250,- för icke medlemmar.

Författaren Kaj Janzon har sedan 2003 arbetat inom forskningsprojektet *Det medeltida Sverige* och har därmed upparbetat en djupgående kunskap och erfarenhet om medeltida urkunder. Han är därtill en av Sveriges främsta genealoger och medförfattare till det kommande bandet av *Äldre svenska frälsesläkter* som utges av Sveriges Riddarhus. Det är således en expert som lägger fram en modern och på nyaste forskning grundad introduktion till vapen- och sigillbruk i det medeltida Sverige. Men boken är samtidigt en kritisk uppgörelse med Jan Ranekes trebandsverk *Svenska medeltidsvapen* som kom ut 1983–85.

Vapenlikhetsfällan är indelad i tre delar som behandlar sigillvapen och vapenbruk under medeltiden, metodproblem bakom *Svenska medeltidsvapen* och sedan kompletteringar

och rättelser till omkring 250 ätter i Ranekes verk. Boken har utförliga källor och litteraturhänvisningar, en översikt över förkortningar, register till orter och personer och till slut en kort presentation av författaren och Svensk Genealogisk Tidskrift. Det riktiga illustrationsmaterialet är i färg och av hög kvalitet.

Författaren skriver lätt och rättframt, lägger fram sina synpunkter utan komplikationer och hans argumentation är klar och

tydlig. Kritikpunkterna mot Raneke förklaras liksom kompletteringarna stöds av exempelvis både genealogiska och källkritiska kommentarer och redovisning av Ranekes feltolkningar.

Janzons utgångspunkt är nödvändigheten av en nyvärdering av förhållandet mellan den teoretiska och den praktiska heraldiken. Traditionellt har standardverk inom heraldik, inklusive Raneke, gjort försöket att läsa in en teoretisk heraldik i medeltidens vapenbruk i Sverige, en teoretisk modell som inte existerade i Sverige under medeltiden. Det historisk-topografiska forskningsprojektet *Det medeltida Sverige* har klarlagt, att medeltidsforskning inom heraldik måste handla om att granska och förklara en praktisk heraldik i den meningen, att det då endast existerade ett praktiskt bruk och att de viktigaste heraldiska reglerna verkar ha varit okända eller irrelevanta för medeltidens vapenbärare. Tidigast under svenska stormaktstiden kan man se en heraldik där teori och praktik hänger ihop så som man gärna föreställt sig att de alltid har gjort. Janzon påpekar att Hans Hildebrand i *Sveriges medeltid, bok III* redan år 1884 framhöll hur den teoretiska heraldiken är resultatet av en under lång tid successivt utvecklad praxis och inte tvärtom. 1961 framhöll Bengt Hildebrand i sin *Handbok i släkt- och personforskning* hur den heraldiska utvecklingen redan under medeltiden och inte minst i Sverige företedde ett mycket stort famlande och många former, vilka då från en modern heraldisk synpunkt bedöms som felaktiga.

Som ett exempel på dessa problem tar Janzon upp frågan om ättevapen. Föreställningen om att det i en ätt existerat ett vapen,

en vapenbild, som utan att ha förändrats i generationer ärvts från far till son enligt något strikt regelverk om hur detta skulle gå till, är ett anakronistiskt begrepp. Indelnningen i agnatiska ätter och en unilineär släktredovisning är en tidigmodern import från kontinenten och ganska främmande för det medeltida svenska sättet att se på släktskap. Sedan 1000-talet var släktskapet här ett flexibelt system av släktskretsar och fränder som definierades efter varierande behov av olika individer vid olika tidpunkter, en bilateral släkteredovisning. Man kan i någon mening tala om släktvapen under medeltiden, men de kunde övertas från både fäderne, möderne och även avlägsna släktingar, och de kunde ofta vara varianter av ett grundmotiv. Vasakärven är ett känt exempel på ett släktvapens heraldiska figur som ses i ett stort antal varianter. Vapnet "sparre över blad" för två närbesläktade kan varieras genom att den ena för bladet med spetsen neråt, den andra med spetsen uppåt. Varieterna i dess många former skall tydliggöra det medeltida vapnets primära funktion – att identifiera *individen*.

Inom genealogin pekar Janzon på en mycket vanlig heraldisk källa till felaktiga medeltidsgenealogier, vapenlikhetsfällan. Att personer som för likartade, och även förväxlingsbara vapen, på något sätt måste vara släkt, är en vanföreställning. Många vapenbilder var populära och någon ensamrätt på ett släktvapen existerade inte, och det förklarar de otaliga exempel på medeltida personer, också samtida och boende i samma landskap, som inte var släkt men som förde mer eller mindre likartade vapen. Å andra sidan kan man inte heller regelmässigt för-

vänta sig att två nära besläktade för samma vapen. Studiet av ett stort antal medeltida sigill visar att det är mycket svårt att hitta exakt likadana vapen inom samma familj. Bortsett från fall då söner eller döttrar bevisligen har använt en avlidens faders sigill, är det ytterst sigillens omskrift som löser identifieringsproblemet och vem som är sigillens ägare.

Vapen kunde upptas från många olika håll; ett modernevapen är inte den enda förklaringen på olika vapen i en släkt. Det kunde vara ett vapen från en hustrus släkt, ett vapen som följer en sätesgård eller arvegods. En annan möjlighet är ett klientvapen då t.ex. en lågfrälse man förde ett vapen som brisyr av sin herres eller husbondes vapen. Det att något hinder för ett mera fritt antagande av vapen inte fanns, eller att man bytte vapen flera gånger under livstiden, visar på en heraldisk praxis under medeltiden som inte reglerades av härldsregler eller en teoretisk heraldik. Det verkar som om nästan alla kända motiv kunde upptas i ett vapen utan att någon tydligen kände anledning att protestera. En medeltida person, som hade anledning till att befatta sig med sigill, var mera intresserad i vems sigillet var, än om sköldens kattdjur var ett lejon eller en leopard.

Problemet med Jan Ranekes *Svenska medeltidsvapen* är enligt Kaj Janzon att den historievetenskapliga delen av det bakomliggande arbetet måste anses undermåligt. Det beror främst på att antalet felaktiga historiska sakuppgifter är så stort; så stort, att man måste ifrågasätta det meningsfulla i en systematisk felsökning av hela verket. Det problematiska ökas därtill av att *Svenska medeltidsvapen* alltmör har börjat användas

som hjälpmedel av släkt- och hembygdsforskare, och att man även på akademisk nivå tror sig kunna anse verket som ett historievetenskapligt verk av god kvalitet baserat på lämpligt empiriskt underlag. Janzon framhåller att det snarare är så, att verkets förtjänster i första hand hänger ihop med det teknisk-konstnärliga arbetet med den heraldiska typologin och terminologin, alltså att Ranekes verk har sin tyngdpunkt i heraldiken snarare än i historisk vetenskap.

Janzon identifierar tre olika typer av metodiska fel. Den första är Ranekes okritiska insamlande av personuppgifter från genealogisk och annan historisk litteratur av högst varierande kvalitet, vilket bl.a. medfört felaktiga uppgifter och obevisade eller obevisbara hypoteser gällande släktskapsförbindelser. Det andra felet är heraldiskt, insamlingen av vapen från olika eftermedeltida källor med vapenritningar, och därmed saknas ett ställningstagande till hur avritningarna kan tänkas förhålla sig till originalen. Att förutsätta välbevarade sigillavtryck vid kopieringstillfället och att en avritning återger avtrycket korrekt måste enligt Janzon som utgångspunkt anses verklighetsfrämmande. Det tredje metodelet är Ranekes försök att konstruera vapenbilder från rena textbeskrivningar i t. ex. *Diplomatarium Suecanum*. Tolkning av en redaktörs skriftliga beskrivning av vad han sett utan att själv ha sett vapenbilden i original eller avritning medför självfallet risk för missförstånd. Därtill anför Janzon att Ranekes frekventa hänvisningar till originalhandlingar inte kan uppfattas så, att han verkligen har sett dessa, men endast att han inhämtat upplysning om att sådana finns.

Metodproblemen i *Svenska medeltidsvapen* innebär därmed flere problem, varav ett är dubbelredovisningar. Ett stort antal personer insamlade med den genealogiska metoden återkommer i den heraldiska insamlingen, men långt ifrån alltid med de vapenbilder de faktiskt förde. Därmed redovisar SMV berörda individer som minst två olika personer under minst två olika vapenbilder. Ett annat vanligt förekommande problem är felaktigt tillskrivna sigill. Vid kontroll mot angivna källor visar det sig i flera fall att ett sigillavtryck inte tillhör den person som uppges som sigillant, och i många fall inte heller en släkting till personen. Vidare visar Janzon hur Raneke skapar fiktiva medeltidsätter och anför felaktiga vapenbyten och godsinnahav.

Svenska Genealogiska Samfundet har med denna bok i allra högsta grad bevisat nödvändigheten av föreningens ändamålsparagraf, "att befrämja vetenskapliga metoder i släktforskningen". *Vapenlikhetsfällan* blir på många sätt den nyaste tidens medeltidsforsknings krav på sträng dokumentation och vetenskaplig redlighet och inte minst högsta möjliga krav på argumentation för och dokumentation av framlagda synpunkter. Raneke har självfallet varit medveten om detta, inte minst då han redan 1975 doktorerade på sin vetenskapliga undersökning av *Bergshammarsvapenboken*.

Svenska Genealogiska Samfundets nyaste publikation är på många sätt viktig och givande läsning och Kaj Janzons gedigna verk är bästa beviset på den högklassiga forskning som bedrivs. Nya kunskaper skapas och tillåter kritisk granskning av tidigare forskning som därmed ställs i nytt ljus. Sven-

ska Genealogiska Samfundet har numera uppgått i Genealogiska Föreningen, så det är av stor vikt att serien Svensk Genealogisk Tidskrift kommer att ges ut åtminstone ännu ett par år av sistnämnda förening. *Vapenlikhetsfällan* rekommenderas varmt åt både nybörjaren och den erfarne sigillforskaren liksom envar med intresse för medeltid, genealogi och heraldik.

Carl-Thomas von Christiernson

Kongelig gravheraldik

Kryger, Karin (red.): Danske Kongegrave I–III. Selskabet til Udgivelse af danske Mindesmærker / Museum Tusculanums Forlag, 2014. 1204 s., ill. pris: 1.150 DKK, onlinepris på <http://www.mtp.hum.ku.dk>: 920 DKK

Et storværk, der har været ganske lang tid undervejs, blev i 2014 endelig fuldført. Ifølge værkets prolog blev ideen om et bogværk om danske kongegrave undfanget i 1992. Resultatet har været ventetiden værd. Noget af det første, man bemærker er, at selvom det er et storværk, er det ikke et (for) stort værk. De tre bind har en behagelig og håndterlig størrelse, hvilket ikke altid er tilfældet for værker af denne art. Værket indledes med en oversigtsartikel, der sætter danske kongegrave i et europæisk perspektiv. Derefter følger artikler om de enkelte kongegrave, fra Gorm den Gamle og Thyre Danebod til Frederik IX og dronning Ingrid. Endelig afsluttes værket med en artikel om kongelig gravheraldik af Nils G. Bartholdy, der også har

udarbejdet værkets stamtavler over danske konger. Det ældste kongelige gravminde med heraldisk udsmykning er pladen over Erik Menved og hans dronning Ingeborg i Skt. Bendts Kirke i Ringsted. Heraldik spiller i de følgende århundreder en rolle i kongelige gravminder. Kendt af mange er naturligvis det store gravmæle for kong Hans og dronning Christine i Skt. Knuds Kirke i Odense med kongeparrets anevåbener. Noget er også forsvundet i tidens løb; det prægtige gravmæle med heraldisk udsmykning, som Christian II lod opsætte for sin dronning i Gent kendes i dag kun fra tegninger, hvilket man må begræde. Et af Roskilde Domkirkes mest markante gravmæler, Margrete I's sarkofag, er som den står i dag re-

sultatet af en senere rekonstruktion, og det er interessant at læse om den oprindelige heraldiske udsmykning, der kendes fra en beskrivelse af gravmælet fra 1600-tallet. Efter barokkens symboltunge gravmæler, hvor heraldikken har en central plads, bliver heraldikken mindre fremtrædende i gravmælerne. Hverken i Frederik VIIIs eller Christian Xs og deres gemalinders gravmæler er der anvendt heraldik, mens der i Frederik IXs og dronning Ingrid's gravmæle er heraldiske elementer.

Der er meget at hente for heraldikeren og for den almindeligt historisk interesserede i dette rigt illustrerede værk, der også kan fungere som et opslagsværk, hvis man har behov for at vide noget om et bestemt gravmæle.

Ronny Andersen

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, mens forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendte manuskripter, billeder m.m., men returnerer i øvrigt billedmateriale efter brugen.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med 1 ½ linjes afstand og 4-5 cm bred margen. Forkortelser bør så vidt muligt undgås (altså ikke H.T. eller lignende, men: Heraldisk Tidsskrift). *Referencer og litteratur* samles efter artiklen eller indsættes evt. i *Noter*. Egentlige artikler skal være forsynet med et *abstract* på engelsk. Normalt skal dette være på 100–200 ord – ca ½ trykside. I tillæg til dette sammendrag skal der foreligge forslag til nøgleord (*keywords*), dog ikke flere end max. 5–10 ord pr. artikel.

Artikler og anmeldelser sendes elektronisk tillige med en udskrift på papir. Det digitale materiale kan om nødvendigt sendes på CD/DVD. Den elektroniske tekst leveres som Word eller RTF. Hvis tekst og billeder tilsammen har en datamængde på under 20 MB, kan det digitale materiale dog sendes som e-post. Den elektroniske tekst bør kun vise én teksttype, altså uden kursivering, fed type eller understregninger. Sådanne markeringer kan derimod angives i det vedlagte manuskript. I den elektroniske tekst må der ikke bruges automatisk orddelingsfunktion eller tabulator ved linjeskift. Der må ikke forekomme blanke linjer mellem afsnittene. Der skal bruges automatisk funktion til slutnoter. I papirudskriften kursiveres titler på bøger og tidsskrifter, der henvises til, og forfatternavn, titel og udgivelsesår og -sted anføres.

Anmeldelser forsynes med overskrift af følgende indhold og med tegnsætning som anført: Forfatterens/forfatternes navn/e: Bogens titel (evt. undertitel eller skriftrække). Udgivelsessted, forlag, årstallet på titelbladet og eventuelle ISBN/ISSN-numre. Antal sider (evt. romertal + arabertal, f.eks. XII, 356 s.). Ved illustrerede værker antal plancher eller blot ill., antal kort. Pris i oprindelseslandets valuta.

Billeder. Billedtekster skrives ligeledes for sig og nummereres fortløbende. Der bruges betegnelsen Ill./ill. både i brød- og billedtekst. Billedernes omtrentlige placering i brødteksten markeres i margenen. Billedforslag med tilhørende undertekster vedlægges samtidig med, at manuskriptet indsendes. Billedteksterne skal foreligge på et af de skandinaviske sprog samt på engelsk. Brugsret til billeder skal være afklaret af forfatter og fotograf/rettighedshaver og skal oplyses samtidig med indsendelse af manuskript med illustrationer.

Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme i manuskriptet. Når manuskriptet er godkendt, får forfatteren som korrektur den af redaktionen bearbejdede tekst. Forfatteren kan ikke påregne at få korrektur af den satte tekst. Derefter kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke ventes fulgt af redaktionen. Dersom rettelser mod manuskript er tvingende nødvendige, betales de af forfatteren.

Efter udsendelsen af tidsskriftet får forfatteren et antal heraf, svarende til antallet af trykte sider i artiklen.

Societas Heraldica Scandinavica forbeholder sig som udgiver af Heraldisk Tidsskrift retten til at publicere sammenfatninger af artiklerne på selskabets hjemmeside og i internationale forskningsdatabaser. Societas Heraldica Scandinavica forbeholder sig endvidere retten til at genpublicere de trykte artikler på selskabets hjemmeside under "open access" principperne efter en vis karenstid.

Societas Heraldica Scandinavica

Stiftet 1959 i København, er samlingspunktet for alle heraldisk interesserede i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Heraldisk Selskab har styrelsesmedlemmer i alle de nordiske lande, og foruden Heraldisk Tidsskrift udsender det skriftserien Heraldiske Studier. Heraldisk Selskabs hjemmeside er på adressen: www.heraldik.org

Heraldisk Selskabs styrelse

FORMAND: Professor, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, AIH, FRHistS

Tesdorfsvej 59, DK-2000 Frederiksberg, Danmark – kurrild-klitgaard@heraldik.org

NÆSTFORMAND/SEKRETÆR: Rådman, jur.dr. Martin Sunnqvist

Örjagården, Örja byväg 11 A, SE-261 51 Landskrona, Sverige – sunnqvist@heraldik.org

KASSERER: Prokurist, Ph.D. Niels Arne Dam – dam@heraldik.org

REDAKTÖR HERALDISK TIDSSKRIFT: Seniorrådgiver, cand.mag. Kaare Seeberg Sidselrud, AIH, Norge – sidselrud@heraldik.org

REDAKTÖR SKANDINAVISK VAPENRULLA: Heraldisk konsulent, Kgl. våbenmaler, cand.mag. Ronny Andersen, AIH,

Amalienborg Slotsplads 7 E, DK-1257 København K, Danmark – andersen@heraldik.org

WEBREDAKTÖR: Fil.stud. Jens Christian Berlin, Sverige – berlin@heraldik.org

REDAKTÖRER ELEKTRONISK NYHEDSBREV: Ronny Andersen og cand.mag. et art. Carl-Thomas von Christiernson, Danmark – christiernson@heraldik.org

SALGSANSVARLIG: Civilingeniør, cand.polyt. Bo Møller

Bækkeskovvej 23, DK-2700 Brønshøj, Danmark – moller@heraldik.org

Fhv. heraldisk konsulent, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, AIH, Danmark – bartholdy@heraldik.org

Heraldisk rådgivare, fil.mag. Wilhelm Brummer, aih, Finland – brummer@heraldik.org

Ortopædkirurg, dr. med. Halldór Baldursson, Island – baldursson@heraldik.org

Førsteamanuensis, mag.art. Øystein Ekroll FSA, Norge – ekroll@heraldik.org

Ph.D. Antti Matikkala, aih, FSA, FRHistS, Finland – matikkala@heraldik.org

Universitetslektor, jur. dr. Elsa Trolle Önnerfors, Sverige – trolle-onnerfors@heraldik.org

Skrivende medarbejdere i Heraldisk Tidsskrift nr. 113

Heraldisk konsulent, Kgl. våbenmaler, cand.mag. Ronny Andersen, AIH – info@arsheraldica.dk

Ortopædkirurg, dr. med. Halldór Baldursson, Island – halldorba@simnet.is

Cand.mag. et art. Carl-Thomas von Christiernson, Danmark – christiernson@heraldik.org

Islands fhv. Præsident, fil.dr.h.c. Vigdís Finnbogadóttir – vf@hi.is

Seniorrådgiver Knut Johannessen, Norge – knbjoh@gmail.com

